
TYÖNTEKIJÖIDEN NÄKEMYKSIÄ PERHEIDEN KANSSA TEHTÄVÄSTÄ TYÖSTÄ JUNAILIJAN PERHEKESKUKSESSA

Sissi Tanskanen

Opinnäytetyö

Ammattikorkeakoulututkinto

Koulutusala Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala	
Koulutusohjelma Sosiaalialan koulutusohjelma	
Työn tekijä(t) Sissi Tanskanen	
Työn nimi Työntekijöiden näkemyksiä perheiden kanssa tehtävästä työstä Junailijan perhekeskuksessa	
Päiväys	28.2.2011
Sivumäärä/Liitteet	51/4
Ohjaaja(t) Auli Pohjolainen	
Toimeksiantaja/Yhteistyökumppani(t) Junailijan perhekeskus, yhteyshenkilö Sami Savonen.	
<p>Tiivistelmä</p> <p>Opinnäytetyössä selvitettiin työntekijöiden käsityksiä perhetyöstä ja siihen liittyvistä menetelmistä sekä perhekeskeisyydestä ja siihen liittyvistä haasteista ja mahdollisuuksista Junailijan perhekeskuksessa. Lisäksi selvitettiin työntekijöiden näkemyksiä perhetyöhön ja perhekeskeisyyteen liittyvistä ammatillisen osaamisen haasteista ja palvelun kehittämiseen liittyvistä ajatuksista. Opinnäytetyön toimeksiantaja oli Junailijan perhekeskus. Junailijan perhekeskuksen toiminta lakkautetaan keväällä 2011.</p> <p>Tutkimuksessa tiedonkeruumenetelmänä käytettiin teemahaastattelua. Haastattelurunko oli rakennettu tutkimuskysymyksen ympärille. Haastatteluihin osallistui neljä Junailijan perhekeskuksen nykyistä tai entistä työntekijää. Haastattelut tehtiin helmikuussa 2011. Jokainen haastattelu nauhoitettiin niiden käsittelyn helpottamiseksi ja mahdollisimman totuudenmukaisten tulosten saamiseksi. Aineisto analysoitiin käyttämällä induktiivista aineistolähtöistä sisällönanalyysia.</p> <p>Työntekijät kokivat perhetyön ja perhekeskeisyyden työskentelyssään tärkeäksi ja haastavaksi. Perheen kuuntelemista, osallistumista ja kunnioittamista painotettiin työskentelyssä. Perhetyössä käytössä oli monenlaisia menetelmiä. Perhetyö ja perhekeskeisyys toivat uusia haasteita työntekijöille, koska työskentelyssä otettiin huomioon koko perhe.</p> <p>Junailijan perhekeskuksen toiminta koettiin joka osa-alueella onnistuneeksi. Junailijan perhekeskuksen toiminta kehittyi ajan kuluessa. Kehitysehdotuksia nähtiin osaviikkoisen päivähoidon ja lasten tukikodin toimintaan liittyen sekä menetelmien kehittämisessä.</p>	
Avainsanat Perhetyö, perhekeskeisyys, menetelmät, ammatillinen osaaminen, kehittäminen	

Field of Study Social Services, Health and Sports			
Degree Programme Degree Programme in Social Services			
Author(s) Sissi Tanskanen			
Title of Thesis Experiences of Employees Concerning Working with Families in the Family Centre of Junailija			
Date	28.2.2011	Pages/Appendices	51/4
Supervisor(s) Auli Pohjolainen			
Project/Partners Family Centre of Junailija, contact person Sami Savonen.			
<p>Abstract</p> <p>The purpose of this thesis was to find out employees' perceptions of family work and the methods used as well as about family-centeredness and its challenges and possibilities in the Family Centre of Junailija. The purpose was also to find out employees' perceptions of the challenges of professional know-how and the developing of the services related to family work and family-centeredness. The client of this thesis was the Family Centre of Junailija, which services will be discontinued in the spring of 2011.</p> <p>Theme interview was used in this study. The frame for interviews was set up based on the research questions. Four of the current or former employees of the Family Centre of Junailija were interviewed. The interviews were made in February 2011. Every interview was recorded to make it easier to process them and to ensure the reliability of results. The interviews were analysed by the method of inductive material-based content analysis.</p> <p>The employees experienced that family work and family-centeredness were important and challenging. Listening to the families, participating of the families and respecting the families were emphasized in working. Many kind of working methods were used in family work. The employees experienced new challenges relating to family work and family-centeredness because the concern of the work was in the whole family.</p> <p>The services of the Family Centre of Junailija were seen as a success in every area. The services had developed over time. Needs for developing the services were in the part-time day care, the support home for children and in the methods used in the Family Centre of Junailija.</p>			
<p>Keywords</p> <p>Family work, family-centeredness, methods, professional know-how, developing</p>			

SISÄLTÖ

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	JOHDANTO.....	7
1.1	Tutkimuksen tausta, tarkoitus ja tutkimustehtävät.....	7
1.2	Junailijan perhekeskus	8
2	PERHETYÖ.....	10
2.1	Perhetyö päivähoidossa	11
2.2	Perhetyö lastensuojelun avohuollossa.....	12
2.3	Perhetyön kehittäminen	14
3	PERHEKESKEISYYS.....	15
3.1	Ekologinen ja ekokulttuurinen teoria	15
3.2	Perhekeskeisyyden käsite	16
3.3	Ammatillinen osaaminen.....	17
4	TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN.....	19
4.1	Tutkimustavoitteet	19
4.2	Tutkimuksen kohdejoukko ja tietojenkeruu	20
4.3	Aineiston analysointi.....	21
4.4	Eettisyys ja luotettavuus	22
5	TUTKIMUSTULOKSET	24
5.1	Perhetyö.....	24
5.1.1	Kotikäynnit.....	25
5.1.2	Pari- ja tiimityöskentely	26
5.1.3	Yhteistyö muiden yhteistyötahojen kanssa	27
5.1.4	Perhetyön vaatimukset työntekijälle.....	28
5.2	Perhekeskeisyys.....	29
5.2.1	Haasteet.....	30
5.2.2	Mahdollisuudet	31
5.2.3	Perhekeskeisyyden vaatimukset työntekijälle	32
5.3	Palvelun kehittäminen.....	33
5.3.1	Avoin päiväkotiki ja osaviikkoinen päivähoito	34
5.3.2	Lasten tukikoti	35
6	PÄÄTELMÄT	37
6.1	Perhetyön ja perhekeskeisyyden käsitteet ja käytäntö	37
6.2	Perhetyön menetelmät.....	38
6.3	Ammatillinen osaaminen perhetyössä ja perhekeskeisyydessä	43
6.4	Palvelun kehittäminen.....	45

7 POHDINTA.....	47
LÄHTEET	49

LIITTEET

1 JOHDANTO

1.1 Tutkimuksen tausta, tarkoitus ja tutkimustehtävät

Tarja Heino teki vuonna 2008 selvityksen *Lastensuojelun avohuolto ja perhetyö: kehitys, nykytila, haasteet ja kehittämisehdotukset* Lastensuojelun kehittämisohjelmalle. Selvityksessään Heino kirjoittaa valtakunnallisen sosiaalialan hankkeen ja kansallisen terveydenhuollon hankkeen yhteisestä PERHE-hankkeesta, joka päättyi vuonna 2007. Hankkeella luotiin perustaa ennaltaehkäisevän lastensuojelutyön palvelurakenteiden vahvistumiselle. PERHE-hankkeessa on päämääränä saada pysyviä perhekeskuksia. Riitta Viitalan mukaan perhekeskuksen tavoitteena on tukea vanhemmuutta ja siten edistää koko perheen hyvinvointia. Perhekeskuksen työ- ja toimintatavat ovat perhelähtöisiä ja perhekeskus tarjoaa helposti saatavaa varhaista tukea ja apua erilaisiin perheen elämän- ja kriisitilanteisiin. Perhekeskuksen palvelukulttuurilla, organisaatorakenteella ja työ- ja toimintatavoilla pyritään ennaltaehkäisevän toiminnan vahvistamiseen. (Heino 2008, 38.)

Heino kirjoittaa selvityksessään myös, että lastensuojelun perhetyössä haasteena on perhepuheiden ja toimintamuotojen sekä käsitteiden kirjavuus. Käsitteiden haasteellisuutta kuvaa hyvin se, että esimerkiksi Helsingissä on laskettu olevan käytössä 50–60 erilaista työkäsitettä perhetyöstä. (Heino 2008, 39, 44.) Anja Rantala (2002) taas tarkastelee tutkimuksessaan perhekeskeisyyden käsitettä eri alojen ammattilaisten näkökulmasta. Perhetyö ja perhekeskeisyys tuntuivat mielenkiintoisilta aiheilta, koska lasten ongelmien takana on usein perheiden ongelmat. Lisäksi käsitteiden kirjavuuden haasteen ja aiheen ajankohtaisuuden huomaa tutustumalla perhetyötä ja perhekeskeisyyttä käsitteleviin tutkimuksiin ja kirjallisuuteen ja siksi aihe on kiinnostava.

Tutkimuksen toimeksiantaja on Junailijan perhekeskus. Toimeksiantaja halusi tietoa siitä, millaisia näkemyksiä ja kokemuksia työntekijöillä on perhekeskuksen toiminnasta. Junailijan perhekeskus tarjoaa monipuolisia palveluja eri tilanteissa oleville lapsiperheille niin, että toiminnassa huomioidaan lapsen lisäksi perhe. Olen tehnyt opintojeni aikana yövalvojan sijaisuuden Junailijan perhekeskuksessa. Olen myös opintoihin liittyvissä työharjoitteluisissa tehnyt työtä lasten ja perheiden kanssa päivähoitossa, järjestöjen toiminnassa ja lastensuojelussa.

Opinnäytetyöni teoreettisen viitekehyksen muodostavat perhetyön ja perhekeskeisyyden käsitteet. Tässä tutkimuksessa perhetyötä ajatellaan olevan laajasti kaikki perheiden kanssa tehtävä työ, jota Junailijan perhekeskuksessa tehdään eri palveluissa. Tutkimuksen rajauksena on avoimen päiväkodin, osaviikkoisen päivähoiton ja lasten tukikodin toiminta. Tutkimus antaa tietoa työntekijöiden näkemyksistä perhetyön ja siihen liittyvistä menetelmistä sekä perhekeskeisyydestä ja sen haasteista ja mahdollisuuksista. Tutkimus antaa myös tietoa perhetyöhön ja perhekeskeisyyteen liittyvistä työntekijöihin kohdistuvista vaatimuksista. Lisäksi tutkimus antaa tietoa työntekijöiden näkemyksistä palvelun kehittämiseen liittyen.

1.2 Junailijan perhekeskus

Junailijan päiväkotitoiminta muuttui Junailijan perhekeskukseksi 1.8.2006. Junailijan perhekeskuksen toiminnasta vastasi toiminnan alussa Iisalmen kaupunki. Junailijan perhekeskuksen toiminnasta on vastannut 1.1.2010 alkaen Ylä-Savon SOTE kuntayhtymä, jonka muodostavat Iisalmen, Kiuruveden, Sonkajärven ja Vieremän kunnat. Junailijan perhekeskus on monialainen toimintayksikkö ja siinä on organisoitu uudelleen perinteisiä sosiaalityön ja päivähoiton työmenetelmiä. Hallinnonalojen työmenetelmien yhdistämisen ansiosta Junailijan perhekeskuksessa on saatu tuotettua uusia palveluja. Junailijan perhekeskus on hallinnollisesti sijoitettu sosiaalityön palvelualueelle, vaikka osa toimintamuodoista on varhaiskasvatusta. Perhekeskuksen toiminta-ajatuksena on vanhemmuuden tukeminen ja siellä toteutetaan perhekeskeistä työtä. Junailijan perhekeskuksen tehtävänä on iisalmelaisten lasten ja lapsiperheiden hyvinvoinnin tukeminen päivähoiton ja sosiaalityön menetelmillä, siten että perheiden oma osallisuus näkyy ja lisääntyy. Junailijan perhekeskuksessa työskentelee kymmenen työntekijää, joilla on erilaisia koulutusperusteita. Junailijan perhekeskuksessa on sosiaalityöntekijä, lastentarhanopettaja, lastenhoitaja, palveluvastaava ja yövalvoja. (Iisalmi Internet Sosiaali- ja terveyspalvelut; Iisalmen kaupunki, Junailijan perhekeskus; Perhepalvelut.) Junailijan perhekeskuksen toiminta päättyy nykyisessä muodossaan keväällä 2011 ja tiloihin tulee lastenkoti.

Junailijan perhekeskuksessa oli toiminnan alussa kolme palvelua, jotka olivat osaviikkoinen päivähoito, avoin päiväkotitoiminta ja lasten tukikoti. Lisäksi lapsiperheiden kotipalvelutoiminta aloitettiin syyskuussa 2008. Osaviikkoinen päivähoito lakkautettiin syyskuussa 2010. Osaviikkoisen päivähoiton tarkoituksena on vähentää

kokopäivähoidon tarvetta ja se toimii kahtena päivänä viikossa. Vielä toiminnassa oleva avoin päiväkotiki on tarkoitettu kotona lapsiaan hoitaville perheille ja oma aikuinen on toiminnassa mukana. Avoin päiväkotiki toimii kahtena päivänä viikossa eikä sitä varten tarvitse ilmoittautua ennakoon. Kotipalvelu on maksullista kotiin annettavaa tilapäistä ja lyhytkestoista apua ja tukea, jota annetaan lapsiperheille esimerkiksi äkillisen sairauden tai muun ennalta arvaamattoman syyn vuoksi. (Päiväkodit Junailijan perhekeskus; Avoin päiväkotiki; Lapsiperheiden kotipalvelutoiminta; Lasten tukikoti.)

Junailijan perhekeskus on erikoistunut uuden lastensuojelulain 37 §:n tarkoittamiin lyhytkestoisiin avohuollon tukitoimina tehtäviin sijoituksiin. Perhekeskuksen tiivis lastensuojelun tukipalvelu toimii nimellä lasten tukikoti. Se on tarkoitettu Ylä-Savon SOTE kuntayhtymän alueen lapsille. Ylä-Savon SOTE kuntayhtymään kuuluu Iisalmi, Kiuruvesi, Sonkajärvi ja Vieremä. Lapsi asuu perhekeskuksessa lastensuojeluperustein kodin ulkopuolelle määräaikaisesti sijoitettuna. Ylä-Savon SOTEn sosiaalityön tai lastensuojelun sosiaalityöntekijät ohjaavat tukikotiin tulevat lapset. Sijoitusjakson kesto ja tavoitteet määritellään kunkin lapsen ja perheen yksilöllisten tarpeiden pohjalta perheen kanssa työskenneltäessä. Asumisjakson tavoitteena on yleensä lapsen ja perheen kokonaistilanteen arvioiminen. Arviointijakson tavoitteena voi myös olla lapsen kuntouttaminen tai huolenpidon järjestäminen väliaikaisesti lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavan henkilön sairauden tai vastaavan syyn ajaksi. Ehdoton edellytys avohuollon tukitoimena tehtyyn sijoitukseen on lapsen ja perheen oma halukkuus ottaa vastaan apua. Tukikodissa on tilat neljälle lapselle. (Lasten tukikoti.)

Junailijan perhekeskuksessa avoin päiväkotiki, osaviikkoinen päivähoido ja lapsiperheiden kotipalvelutoiminta on ehkäisevää lastensuojelua. Lasten tukikoti on avohuollon tukitoimi ja se on lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua. Uudessa 1.1.2008 voimaantulleessa Lastensuojelulaissa (13.4.2007/417) painotetaan ehkäisevää lastensuojelua. Lastensuojelulain 3a §:ssä sanotaan, että kunta järjestää ehkäisevää lastensuojelua silloin, kun lapsi tai perhe ei ole lastensuojelun asiakkaana. Ehkäisevää lastensuojelua on tuki ja erityinen tuki, jota annetaan esimerkiksi päivähoidossa, ja sillä edistetään ja turvataan lasten kasvua, kehitystä ja hyvinvointia sekä tuetaan vanhemmuutta. Lastensuojelulain 3 §:ssä sanotaan lastensuojelua olevan lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu, jota toteutetaan tekemällä lastensuojelutarpeen selvitys ja asiakassuunnitelma sekä järjestämällä avohuollon tukitoimia.

2 PERHETYÖ

Perhetyön käsite on laaja. Perhetyöllä tarkoitetaan perheiden kanssa tehtävää työtä, jossa työntekijä työskentelee ammatillisesti ja tavoitteellisesti tukien perhettä erilaisissa elämäntilanteissa. Perhetyössä lähdetään perheen tarpeista ja se muotoutuu sen mukaan missä, millaisessa tilanteessa ja millaisiin tavoitteisiin sillä pyritään. Perhetyössä kohdetaan sekä kriisiytyneitä perheitä että hyvinvoivia perheitä. Yksittäinen kriisi tai ongelmien kasautuminen voi vaikeuttaa perheen selviytymistä arjesta. Perheen itsenäinen arjenhallinta, perheen hyvinvointi ja tarvittaessa kyky hakeutua palvelujen piiriin ovat perhetyön päämääränä. (Järvinen, Lankinen, Taajamo, Veistilä & Virolainen 2007, 15.)

Perhetyö on yhteiskunnallista ja sosiaalista työtä. Perhetyötä tehdään esimerkiksi hoito- ja sosiaalityössä, päivähoidossa, laitoksissa sekä kolmannella sektorilla järjestöjen ja seurakuntien toteuttamana. Perheen kanssa tehtävässä työssä käytetään erilaisia työmuotoja, toimintatapoja ja -malleja. Perhetyössä tavoitteet ovat perhekohtaisia. Perhetyön päämääränä on perheen hyvinvoinnin lisääntyminen ja se, että perhe selviytyy itsenäisesti arjessa sekä kykenee hakeutumaan palvelujen piiriin tarvittaessa. (Järvinen ym. 2007, 10, 15–16.)

Yhteiskunnassa tapahtuneet muutokset heijastuvat perheiden hyvinvointiin ja se on luonut kasvavan tarpeen perhetyölle (Järvinen ym. 2007, 15). Mikko Reijonen pohtii näitä artikkelissaan *"Mitä työtä se perhetyö oikein on?" -ammattina perhetyöntekijä*. Reijonen kirjoittaa, että viime aikoina keskustelua on käyty "muun muassa perheiden luonnollisten sosiaalisten verkostojen kaventumisesta, lasten ja nuorten ongelmien kasautumisesta, työn ja perheen yhteensovittamisesta, perheiden elämäntilanteiden monimutkaistumisesta ja erityispalveluiden jatkuvasta tarpeiden kasvusta". Näihin ilmiöihin perhetyön eri toimintamuodoilla on ajateltu voitavan vaikuttaa. Perhetyön moninaisuuden takia perhetyötä tekeviltä vaaditaan sopeutumiskykyä jatkuvasti muuttuvissa tilanteissa. Perhetyöstä on muotoutunut moniammatillista toimintaa, jolla pyritään perheiden hyvinvoinnin edistämiseen, mutta johon voi liittyä epätietoisuutta eri palveluista. (Reijonen 2005 13, 18–19.)

2.1 Perhetyö päivähoitossa

Päivähoidon perhetyö on ennaltaehkäisevä työmuoto ja sitä toteutetaan osana varhaiskasvatuspalveluja. Siinä yhdistyvät päivähoidon ja yksilöllisen perhetyön keskeiset elementit. Päivähoidon työntekijät tekevät perhetyötä perustyönsä ohessa tai päivähoitolla voi olla oma perhetyöntekijä. Lapsen kautta perhe on tärkeä yhteistyökumppani ja lasta auttamalla pyritään koko perheen tukemiseen. Päivähoidon perhetyössä tehdään tiivistä yhteistyötä eri tahojen kanssa perheiden tarpeiden mukaisesti. (Järvinen ym. 2007, 40–43.)

Lasten päivähoiton tavoitteena on tukea lasten koteja kasvatustehtävässä ja edistää lapsen persoonallisuuden kehitystä yhdessä kotien kanssa. Päivähoidon on osaltaan tarjottava suotuisa kasvuympäristö ja monipuolisesti kehitystä tukevaa toimintaa. Päivähoidon tulee edistää lapsen fyysistä, sosiaalista ja tunne-elämän kehitystä lapsen yksilöllisten tarpeiden ja iän mukaisesti. (Laki lasten päivähoitosta 19.1.1973/36.) Yhteiskunnallinen ympäristö on muodostanut päiväkotityölle erilaisia odotuksia ja haasteita eri aikoina. Päiväkodeissa tehtävän työn kehittymiseen on vaikuttanut yhteiskunnallinen ympäristö, johon kuuluu muun muassa lainsäädäntö, työelämä, perhe, kasvatustieteet ja kulttuuri. (Karila & Nummenmaa 2001, 27.)

Kuntien tehtävänä on järjestää päivähoitoa mahdollisuuksien mukaan kunnassa ilmenevän tarpeen perusteella siinä laajuudessa ja sellaisin toimintamuodoin kuin tarve edellyttää. Lasten hoidon ja kasvatuksen tarve tulee turvata eri ikäryhmissä tasapuolisesti. Myös muuta päivähoitotoimintaa voidaan järjestää kuten esimerkiksi leikkitoimintaa tai avoimia päiväkoteja. (Kauppi 2001, 16.)

Päiväkotityön tavoitteena on lasten kasvun ja kehityksen kokonaisvaltainen tukeminen ja työntekijöillä on oltava riittävää osaamista niiden tavoitteiden toteuttamiseen (Karila & Nummenmaa 2001, 29). Päivähoitossa työskentelevillä työntekijöillä voi olla monenlaisia toimenkuvia ja koulutuksia (Reunamo 2007, 103). Asetus lasten päivähoitosta määrittää, että vähintään joka kolmannella hoito- ja kasvatustehtävässä toimivalla tulee olla lastentarhanopettajan koulutus ja muilla tulee olla kouluasteen tutkinto. Seitsemää kolme vuotta täyttäneitä tai neljää alle kolmevuotiaista kokopäivälasta kohti tulee olla yksi kasvatushenkilöstöön kuuluva varhaiskasvattaja ja osapäivälapsia voi olla kolmetoista yhtä varhaiskasvattajaa kohden. (Asetus lasten päivähoitosta 16.3.1973/239.)

Osana sosiaalipalvelujärjestelmää päiväkotityössä vaaditaan laaja-alaista sekä kasvatukseen ja opetukseen että hoitoon ja huolenpitoon liittyvää osaamista (Karila & Nummenmaa 2001, 29). Työntekijät tuovat päiväkotityöhön oman tieteenalansa, koulutuksensa ja asiantuntemuksensa mukaisen panoksen. Työntekijät ylläpitävät yhteistyötä päivähoidon, esiopetuksen ja koulun henkilöstön kanssa sekä tukevat vanhempia vanhemmuudessa ja kodin kasvatustyössä. (Häkkä, Kuokkanen & Virolainen 2006, 222.)

2.2 Perhetyö lastensuojelun avohuollossa

Perhetyötä tehdään lastensuojelun kaikilla tasoilla. Ennaltaehkäisevään työhön kuuluu kaikki se työ, jolla pyritään ennaltaehkäisemään erilaisten pulmien syntyminen lapsiperheissä. Ennaltaehkäisevää työtä tehdään esimerkiksi päivähoidossa. Avoimet päiväkodit ovat niin sanottuja välipalvelumuotoja ja varhaista puuttumista. Niiden tavoitteena on tukea perheitä ennen kuin ongelmat muuttuvat vaikeasti hallittaviksi. Lapsille ja vanhemmille tarjotaan erilaisia yhteisiä osallistumismahdollisuuksia. (Saarnio 2004, 248.)

Sosiaalityöntekijä tekee päätöksen lastensuojelullisin perustein tehtävästä perhetyöstä ja silloin se on lastensuojelullista, suunnitelmallista ja tavoitteellista toimintaa. Lastensuojelun perhetyötä tehdään lapsen ja perheen tukemiseksi ja sitä toteutetaan intensiivisesti. Perhetyön tavoitteena on perheen tilanteen tarkempi selvittely ja arviointi ja yhdessä työskenteleminen muutoksen aikaansaamiseksi. Työskentely on moniammatillista. (Järvinen ym. 2007, 43.)

Lastensuojelulaissa lapsella tarkoitetaan alle 18-vuotiasta henkilöä. Lastensuojelulain mukaan avohuollon tukitoimien tarkoituksena on edistää ja tukea lapsen myönteistä kehitystä. Avohuollon tukitoimia pyritään toteuttamaan yhteistyössä lapsen ja huoltajien kanssa ja sen tarkoituksena on vahvistaa huoltajien kasvatuskäytännön ja -mahdollisuuksia. Avohuollon tukitoimiin on ryhdyttävä viipymättä, jos kasvuolosuhteet vaarantavat tai lapsi omalla käyttäytymisellään vaarantaa terveyttään tai kehitystään. (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417.)

Lastensuojelun avohuollon tukitoimia ovat muun muassa toimeentulon ja asumisen turvaaminen, lapsen koulunkäynnin tukeminen, hoito- ja terapiapalvelut, perhetyö, vertaisryhmätoiminta ja läheisten ihmissuhteiden ylläpitämisen tukeminen. Lapselle voidaan järjestää tuen tarvetta arvioivaa tai kuntouttavaa perhehoitoa tai laitoshuoltoa

yhdessä vanhempien kanssa tai lyhytaikaisesti yksin avohuollon tukitoimena. Edellytyksenä sijoitukselle on, että se on tarpeen tuen tarpeen arvioimiseksi, kuntouttamiseksi tai huolenpidon järjestämiseksi väliaikaisesti huoltajan sairauden tai muun vastaavan syyn vuoksi. Sijoituksen tavoitteet ja arvioitu kesto on määriteltävä sijoituksesta päätettäessä. (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417.)

Heinon (2008, 7) tekemän selvityksen mukaan perheiden tukemiseksi ja hyvinvoinnin edistämiseksi ennaltaehkäiseviä sosiaali- ja terveyspalveluita, lastensuojelun avohuoltoa sekä perhetyötä on kehitetty toimintojen kokonaisuudeksi, jolla voidaan ehkäistä lasten huostaanottojen tarvetta. Lastensuojelun avohuollon ja perhetyön kehittymisen taustalla on monia yhteiskunnallisia muutoksia, esimerkiksi työelämänmuutokset, kulttuuriset ja arvomaailmojen muutokset, sosiaaliturvan, palvelujen ja elinkeinorakennemuutokset, päihteidenkäytön kulttuuriset muutokset sekä eriarvoistunut kehitys. Yhteiskunnalliset muutokset ovat haastaneet kuntia ja muita palvelujen tuottajia vastaamaan lapsiperheiden muuttuneisiin tarpeisiin erilaisissa tilanteissa.

Lastensuojelun palvelujärjestelmä ei käytännössä muodosta seuduittain yhtä samanlaista kokonaisuutta määrällisesti, rakenteellisesti eikä laadullisesti. Palvelujen tarve, saatavuus ja sisällöt vaihtelevat paljonkin alueittain ja kunnittain. Järjestelyt sekä tiimityön rakenteet lapsi- ja perhepalveluissa muodostavat oman toimintatapansa, paikallisesti luodun käsitteistönsä ja kirjonsa. (Heino 2008, 18.)

Lastensuojelutyö on kokonaisvaltaista ja sen avulla pyritään vastaamaan lasten materiaalsiin perustarpeisiin ja rakkauteen, kasvuun, kehitykseen ja hyvinvointiin liittyviin tarpeisiin. Koska lastensuojelussa tehtävä työ perustuu inhimillisiin kohtaamisiin, palvelujen vaikuttavuus kiinnittyy määrällisen riittävyyden lisäksi laadullisiin tekijöihin. Lastensuojelun kokonaisuuteen vaikuttavat pätevien ja kokeneiden työntekijöiden riittävyys, saatavuus ja osaaminen. Työssä on olennaista osapuolien väliset suhteet, kuten lapsen suhde vanhempiinsa, vanhempien suhde toisiinsa, työntekijöiden suhde lapseen, vanhempiin ja toisiin työntekijöihin sekä palveluja hallinnoivien työntekijöiden ja luottamushenkilöiden suhteet. Lastensuojelussa lapselle perhekohtaisesti neuvotellaan ja rakennetaan yksilöllisten tarpeiden mukainen asiakassuunnitelma, jota toteutetaan palvelujärjestelmän avulla. Yleensä lapsen ja perheen kanssa työskentelee useampi taho samanaikaisesti, minkä takia lastensuojelutyössä on olennaista yhteistyö ja yhteyksien rakentaminen ihmisten ja ammatillisten yksiköiden välille. (Heino 2008, 17, 19.)

Heino (2008, 14,19) kirjoittaa, että uusi lastensuojelulaki (13.4.2007/417) määrittää ensisijaisen vastuun lapsen hyvinvoinnista lapsen vanhemmille ja huoltajille. Viranomaisten on tuettava vanhempia kasvatustehtävässä ja tarjottava tarpeellista tukea riittävän varhain sekä ohjattava lapsi ja perhe lastensuojelun piiriin tarvittaessa. Perheen tukemisessa voidaan hyödyntää lapsen kotiin viedyn perhetyön mahdollisuuksia. Jos kotiin viety apukaan ei turvaa lapsen kehitystä, on lapsen arki järjestettävä muualla kuin kotona. Huostaanotto ei ole ainoa vaihtoehto, vaan apu voidaan järjestää avohuollon tukitoimena tai kiireellisenä sijoituksena.

2.3 Perhetyön kehittäminen

Perhetyö on vielä uusi työmuoto, mutta se on tarpeellinen lapsen kehityksen tukemisen ja koko perheen hyvinvoinnin edistämiseksi. Perhetyö vaihtelee yhteistyöstä ohjaukseen ja perheterapiaan asiakkaiden tilanteesta riippuen. Perhetyön käsite vaatii selkiyttämistä, jotta palveluja voidaan kohdentaa oikein ja perhetyöhön liittyvät odotukset voidaan tehdä näkyväksi. (Järvinen ym. 2007, 208.)

Palvelujen tuottajien haasteena on se, miten perheiden tarpeisiin vastataan yhteiskunnallisten muutosten vaikuttaessa perheiden tilanteisiin. Perhetyön kysynnän, tarpeiden ja tarjonnan kohtaaminen on olennaista perheiden näkökulmasta. Perhetyön painopistettä tulee siirtää avohuollon tukitoimiin ja ennaltaehkäisevään työhön sekä niiden kehittämiseen. Perhetyössä pitäisi tiedostaa, että perheen ja työntekijöiden asiantuntijuus on erilaista, mutta yhtä arvokasta. Perheen asiantuntijuutta pitäisi kunnioittaa. Perhetyöhön kaivataan työntekijöiden tueksi yhteisesti pohdittuja, kirjattuja ohjeita lakien ja asetusten lisäksi, koska työntekijät joutuvat usein tilanteisiin, joihin ei ole yhtä oikeaa vastausta. Ammatillinen osaaminen ja työssä jaksaminen ovat tärkeitä kysymyksiä, etenkin lastensuojelun perhetyössä. (Järvinen ym. 2007, 208–209.)

Tulevaisuudessa perhetyötä todennäköisesti linkitetään selkeämmin osaksi perhekeskuksia. Perhekeskukset perustuvat eri toimijoiden kumppanuuteen. Tiivistä ja sitoutunutta yhteistyötä tehdään perheiden ja peruspalveluiden, järjestöjen, vapaaehtoistoimijoiden, seurakuntien sekä muiden toimijoiden välillä. Tavoitteena on tukea perheiden omia vahvuuksia ja voimavaroja. Vanhempien vertaistoiminnan kytkeminen perhekeskuksiin on luonteva ratkaisu. (Järvinen ym. 2007, 209–210.)

3 PERHEKESKEISYYS

3.1 Ekologinen ja ekokulttuurinen teoria

Perhekeskeisyys liittyy läheisesti ekologiseen ja ekokulttuuriseen teoriaan. Yksilöiden ja ympäristön vuorovaikutusta tutkivien, eli ekologisten, teorioiden mukaan lapsen kehitys tapahtuu vuorovaikutuksessa lähiympäristön kanssa. Lapsen kannalta keskeisin kasvuympäristö on koti. Lapsen kasvaessa päiväkotia, koulu ja muut toimintaympäristöt tulevat merkittäviksi. Urie Bronfenbrennerin luomassa ekologisessa teoriassa lapsen ja ympäristön välistä vuorovaikutusta kuvataan neljällä tasolla. Mikrosysteemi muodostuu lapsen lähiympäristöstä, eli kodista ja päiväkodista tai koulusta. Mesosysteemiin kuuluu niiden ympäristöjen suhteet, joissa lapsi on mukana. Esimerkkeinä mesosysteemiin kuuluvista suhteista ovat sukulaiset ja ystävät sekä mahdolliset viranomaiskontaktit. Eksosysteemi muodostuu vanhempien työoloista ja yhteiskunnan tukijärjestelmistä. Makrosysteemiin kuuluu poliittiset rakenteet, yhteiskunnalliset asenteet, lainsäädäntö ja talous. Ekologisen ajattelun pohjalta ammattilaisten ja vanhempien tulisi tarkastella lapsen toimintaympäristöjen laatua. (Määttä 1999, 77.)

Los Angelesin yliopistossa (UCLA) työskentelevä CHILD-tutkijaryhmä on kehittänyt kulttuurisesti erilaisten kasvuympäristöjen analysointiin ja vertailuun sopivan ekokulttuurisen teorian, jossa perheiden toimintaa arvioidaan osana laajempaa yhteiskunnallista kontekstia ja perhe nähdään omaa elämäänsä ja ulkoisia olosuhteita aktiivisesti muokkaavana subjektina. Ekokulttuurisessa teoriassa oletetaan, että ekologiset vaikutukset välittyvät perheiden arkirutiineihin. Päivittäinen toiminta, johon kuuluu koti ja muut toimintaympäristöt, on lapsen kehityksen kannalta olennaista. Arjen erilaiset tilanteet, joissa lapsi toimii ja on vuorovaikutuksessa muiden kanssa, tarjoavat lapselle keskeisen kasvualustan. Lapsen kasvuympäristöä voidaan arvioida sen mukaan keitä arjessa on läsnä, mitkä ovat heidän arvonsa ja päämääränsä, mitä ja miksi tehdään sekä mitkä normit ja tottumukset ohjaavat vuorovaikutusta. Kun lapsen kehityksessä on jotain poikkeavaa, perheen arkielämä mukautuu, eli akkomodoituu, lapsen tilanteen asettamien uusien vaatimusten mukaisesti. Ekokulttuurisen teorian mukaan vanhemmat voivat aktiivisesti vaikuttaa siihen, mitä erilaiset rajoitukset ja omat voimavarat merkitsevät muutoksen ideoinnissa ja toteuttamisessa. Muutoksia ohjaa perhekulttuuri, joka koostuu niiden käsitysten ja uskomusten, eli perheteemojen, kokonaisuudesta, joka loppujen lopuksi

säätelee sen, mihin muutoksiin perhe on valmis lapsen kehityksen tukemiseksi. Perhekulttuurin tunteminen auttaa ammattilaisia ymmärtämään, miksi vanhemmat toimivat ja ajattelevat tietyllä tavalla. (Määttä 1999, 78–82.)

3.2 Perhekeskeisyyden käsite

Rantala (2002, 34–36) tarkastelee tutkimuksessaan perhekeskeisyyden käsitettä. Perheiden kanssa työskentelevillä työntekijöillä, joilla on erilainen koulutus ja työkokemus, voi olla eriävät näkemykset siitä, mitä perhekeskeisyys tarkoittaa käytännön työssä. Rantala on tarkastellut kirjallisuudessa käytettäviä perhekeskeisyydelle rinnakkaisia käsitteitä ja vertaa perhekeskeisyyden ja perhelähtöisyyden käsitettä. Perhekeskeisyydessä perheen näkökulmaan kiinnitetään enemmän huomiota kuin muihin työskentelyn näkökulmiin, mutta perhe voi jäädä silti melko passiiviseksi yhteisessä työskentelyssä. Perhelähtöisyydessä perheen tarpeet, toiveet ja odotukset ovat työntekijöiden toimintatavan perustana ja perhe aktiivisena osallistujana otetaan mukaan keskusteluun ja päätöksentekoon. Työntekijöiltä perhelähtöisyys edellyttää valmiutta muuttaa omaa toimintatapaa perheen ilmaisemien tarpeiden mukaisesti. Yleensä perhekeskeisyydellä ja perhelähtöisyydellä tarkoitetaan kuitenkin samaa asiaa, eli pyrkimystä huomioida asiakkaan tarpeet ja toiveet sekä perheen ehdoilla toimimista. Rantala käyttää tutkimuksessaan käsitettä perhekeskeinen työ.

Perhekeskeisen työn periaatteina ovat kumppanuus ammattilaisten ja perheen välillä ja perheen valtaistaminen (Rantala 2002, 37). Kumppanuus tarkoittaa ammattilaisten ja perheenjäsenten työskentelyä yhdessä yhteisten tavoitteiden saavuttamiseksi. Vanhemmilla on tietoa juuri omasta lapsestaan ja hänen elinympäristöstä. Ammattilaisilla on erityisasiantuntemusta ja tietoa muista vastaavista lasten tilanteista. Molempien tietämys on olennaista ja yhteistyö on vastavuoroista. Molemminpuolinen kunnioitus ja vastuu on tärkeää kumppanuudessa, kun tehdään yhteistyötä lapsen hyväksi. Perheen valtaistuminen tarkoittaa prosessia, jossa perheen mahdollisuudet vaikuttaa perheen elämäntilanteeseen vahvistuvat ja avuttomuus vähenee. Valtaistuminen voi tarkoittaa myös aktiivista asiakkuutta tai henkilökohtaisen hallinnan vahvistumista. (Määttä 1999, 100–102.) Rantala esittelee tutkimuksessaan perhekeskeisen työn periaatteita Dunstin, Johansonin, Trivetten ja Hambyn (1991) mukaan. Perhekeskeisen työn periaatteita ovat yhteisöllisyyden tunteen lisääminen, resurssien ja tuen joustavuus, jaettu vastuu ja yhteistyö, perheen

kunnioittaminen, perheen toiminnan vahvistaminen ja aktiivisuutta edistävät palvelut. (Rantala 2002, 38.)

Rantala (2002, 40–42) esittelee tutkimuksessaan myös McWilliamin, Toccin ja Harbinin (1998) tutkimuksessaan tunnistamat viisi keskeistä perheiden kohtaamiseen liittyvää tekijää, jotka määrittivät perhekeskeisiä palveluja. Nämä viisi tekijää olivat perheeseen suuntautuminen, positiivisuus, herkkyys, joustavuus ja ystävällisyys. Perheeseen suuntautuminen tarkoitti halua tarjota koko perheelle palveluja ja työntekijän tulisi kysellä vanhemmilta perheen arjen sujumisesta pelkästään lapseen keskittymisen sijaan. Positiivisuuteen kuului usko vanhempien kykyihin, hyväksyvä asenne, positiivisuus lapsen tulevaisuuden suhteen ja halu työskennellä perheiden kanssa. Herkkyys tarkoitti kykyä ymmärtää vanhempien näkemyksiä, tarpeita ja oikeuksia. Siihen kuului myös ymmärrys vanhempien omia pyrkimyksiä ja kulttuurillisia eroavaisuuksia kohtaan. Joustavuus tarkoitti palvelujen tarjoamista yksilöllisesti perheiden tarpeiden ja muuttuvien tilanteiden mukaan. Ystävällisyys tarkoitti vanhempien kohtaamista ystävinä ja perhekeskeisessä toiminnassa se toteutui pikemmin työntekijän olemalla ammatillinen ystävä kuin olemalla ystävällinen ammatilainen. Ystävällisyyteen liittyi muun muassa luottamuksellisuus ja kiireettömyys sekä vanhempien kunnioittaminen, kuunteleminen, rohkaiseminen ja tuen tarjoaminen koko perheelle. Näiden viiden keskeisimmän tekijän lisäksi tutkijaryhmä havaitsi myös lapsiin ja yhteisöön liittyvät tekijät. Lapsiin liittyvät tekijät tarkoittivat lapsen kehitykseen liittyvää tietoa ja taitoa sekä kykyä ohjaavaan vuorovaikutukseen lapsen kanssa. Yhteisöön liittyvät tekijät olivat tietoisuus taloudellisten ja kulttuuristen tekijöiden vaikutuksista perheisiin, monipuolinen ihmisten ja toimipaikkojen tunteminen sekä halu yhteistyöhön eri tahojen kanssa.

3.3 Ammatillinen osaaminen

Yhteiskunnassa tapahtuvat muutokset heijastuvat sosiaalialan työhön ja ammattitaidon vaatimuksiin. Työn kehittämiseen suuntautuva oppiminen on olennainen osa työntekijän ammattipätevyyttä. Työntekijältä edellytetään aktiivisuutta, oppimista ja kehittymistä työssä ammattitaitovaatimusten ja työelämän muutosten myötä. Ammatissa toimiminen kasvattaa ihmistä ympäristön vaatimusten mukaisesti ammatissa vaadittavien tietojen ja taitojen omaksumisen lisäksi. Työntekijä muokkaa myös itse ympäristöään, kehittää yhteisön kulttuuria ja ammatin käytäntöjä. (Järvinen ym. 2007, 183.)

Ammatillinen kehittyminen ja muuttuminen tulevat mahdolliseksi, kun työntekijä tarkastelee omaa tapaansa tehdä työtä. Omien työtapojen muuttaminen onnistuu, kun työntekijä on tietoinen omasta käyttäytymisestään, minkä takia on tärkeää ymmärtää omat arvonsa, uskomuksensa ja tietonsa. Totuttujen työtapojen kyseenalaistaminen on perustana ammatilliselle uusiutumiselle. Työntekijän ammatillisuus ja tehtävä muokkautuu omien, asiakkaiden, työnantajan ja yhteisön tarpeiden pohjalta. (Järvinen ym. 2007, 183–184.) Perheen odotukset voivat olla ristiriidassa työntekijän omaksuman roolin kanssa, joten työntekijä etsii ja kehittää ammatillista rooliaan perheiden kanssa yhdessä (Heino, Berg & Hurtig 2000, 45).

Rantalan (2002, 177–178) tutkimuksessa tarkasteltiin lastenneuvola-, päivähoito-, sosiaali- ja terapiatyötä tekevien työntekijöiden ammattikäytäntöihin yhteydessä olevia tekijöitä, perhekeskeistä työtä hankaloittavia tekijöitä ja perhekeskeisen työn toteuttamisessa edellytettävää ammattitaitoa. Työntekijöiden ammattikäytäntöihin vaikutti eniten heidän mielestään oma minä ja persoonallisuus, ammattiin suuntaava koulutus ja työkokemuksen määrä. Suurimpia esteitä perhekeskeisen työn toteuttamiselle olivat järjestelmään ja työhön sekä perheisiin liittyvät tekijät.

Työntekijöiden mukaan erittäin merkittäviä taitoja perhekeskeisen työskentelyn kannalta olivat vuorovaikutustaidot vanhempien kanssa ja taito herättää vanhempien luottamus. Kehitystietous oli myös tärkeää ja se sisälsi kehityspsykologisen tiedon lapsen kehityksestä ja taidon arvioida ja havainnoida lapsen kehitystä. Sosiaalityön ryhmässä palvelutietous koettiin olennaiseksi tietojen ja taitojen alueeksi. (Rantala 2002, 178–179.)

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

Opinnäytetyöni on laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus. Kvalitatiivisella tutkimusmenetelmällä tutkitaan empiirisiä eli kokemusperäisiä ilmiöitä. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa pyritään tapahtuman kuvaukseen, toiminnan ymmärtämiseen ja teoreettisesti mielekkään tulkinnan antamiseen jostakin ilmiöstä sen sijaan, että pyrittäisiin tilastollisiin yleistyksiin. (Eskola & Suoranta 1998, 14–15, 61.)

Laadullisen tutkimuksen lähtökohtana on aineiston monitahoinen ja yksityiskohtainen tarkastelu. Tarkoituksena ei ole teorian tai hypoteesien testaaminen. Tutkimus toteutetaan joustavasti. Suunnitelmia voidaan muuttaa olosuhteiden mukaan. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 160.)

4.1 Tutkimustavoitteet

Tutkimuksen tavoitteena oli selkiyttää perhetyön ja perhekeskeisyyden käsitettä ja toteuttamista Junailijan perhekeskuksen toiminnassa. Junailijan perhekeskuksen toiminta loppuu nykyisessä muodossa. Siksi oli tärkeää, että tutkimuksessa selvitettiin työntekijöiden näkemyksiä erilaisia palveluja yhdistäneestä perhekeskustoiminnasta. Tutkimuksessa saatua tietoa voidaan hyödyntää palveluiden kehittämisessä.

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää työntekijöiden näkemyksiä perhetyöstä ja kokemuksia kotikäynneistä, pari- ja tiimityöskentelystä sekä yhteistyöstä muiden yhteistyötahojen kanssa Junailijan perhekeskuksessa. Tutkimuksen tarkoituksena oli myös selvittää työntekijöiden näkemyksiä perhekeskeisyydestä Junailijan perhekeskuksessa ja siihen liittyvistä haasteista ja mahdollisuuksista. Tutkimuksella haluttiin tietoa siitä, millaista osaamista perhetyössä ja perhekeskeisyydessä työntekijältä vaadittiin. Lisäksi tutkimuksella haluttiin selvittää työntekijöiden näkemyksiä Junailijan perhekeskuksessa toteutettavien palveluiden kehittämiseen liittyen.

Tutkimustehtävinä oli

1. Selvittää työntekijöiden näkemyksiä perhetyöstä ja sen toteuttamisesta

Tutkimustehtäviin haettiin vastausta seuraavien kysymyksillä:

- a) Mitä perhetyö oli Junailijan perhekeskuksessa?
- b) Miten työntekijät kokivat kotikäynnit osana perheen kanssa työskentelyä?
- c) Miten työntekijät kokivat pari- ja tiimityöskentelyn?
- d) Miten työntekijät kokivat yhteistyön muiden yhteistyötahojen kanssa?
- e) Millaisia ominaisuuksia perhetyötä tekevältä työntekijältä vaadittiin?

2. Selvittää työntekijöiden näkemyksiä perhekeskeisyydestä ja sen toteuttamisesta

- a) Mitä perhekeskeisyys oli työntekijöiden omassa toiminnassa?
- b) Mitkä olivat perhekeskeisen työskentelyn haasteet ja mahdollisuudet?
- c) Mitä perhekeskeisyyden toteutuminen työntekijältä vaati?

3. Selvittää työntekijöiden näkemyksiä palveluiden kehittämisestä

- a) Mikä oli onnistunutta ja mitä olisi voinut tehdä toisin tai kehittää perhekeskuksen toiminnassa?

4.2 Tutkimuksen kohdejoukko ja tietojenkeruu

Tutkimuksen kohdejoukkona oli Junailijan perhekeskuksen työntekijät, jotka olivat työskennelleet perhetyössä. Tutkimukseen osallistui neljä työntekijää, jotka valitsimme perhekeskuksen johtajan kanssa. Haastatteluihin valitsimme sellaiset työntekijät, joilla oli eniten kokemusta perhetyöstä ja siihen liittyvistä menetelmistä, esimerkiksi kotikäynneistä. Junailijan perhekeskuksen toiminnan lakkauttaminen hankaloitti haastateltavien valintaa. Osa työntekijöistä oli jo siirtynyt muihin tehtäviin, mutta osa heistä osallistui tutkimukseen.

Tutkimusmenetelmänä käytin teemahaastattelua, koska tutkimuksen kohdejoukko oli pieni ja aihe kohdejoukkoon kuuluvien määrään nähden laaja. Junailijan perhekeskuksessa yhdistettiin palveluja uudella tavalla. Teemahaastattelu mahdollisti aiheen monipuolisen käsittelyn, koska teemat eivät rajanneet aihetta liian tarkasti ja työntekijät pystyivät tuomaan haastattelussa esille sellaisia asioita, joita en tutkijana olisi osannut tutkimuksen suunnitteluvaiheessa ennakoida. Hirsjärvi ja Hurme (2008, 41, 47–48) kirjoittavat, että haastattelun avulla voidaan selvittää haastateltavan ajatuksia, käsityksiä, kokemuksia ja tunteita. Teemahaastattelussa haastattelu kohdennetaan tiettyihin teemoihin, joista keskustellaan yksityiskohtaisten kysymysten sijaan. Näin saadaan tutkittavien näkökulma kuuluviin.

Teemahaastattelu on puolistrukturoitu, koska sen aihepiirit ovat kaikille samat, mutta kysymykset voivat olla eri muodossa tai järjestyksessä. Haastattelun tavoitteena on kerätä sellainen aineisto, jonka pohjalta voidaan tehdä luotettavasti tutkittavaa ilmiötä koskevia päätelmiä. Tutkittavat ilmiöt ja niitä kuvaavat käsitteet hahmottuvat teoriaan ja aiempaan tutkimustietoon perehdyttäessä. Niiden avulla muodostetaan haastattelun teema-alueet, joihin haastattelukysymykset kohdentuvat. Haastattelutilanteessa teema-alueet tarkennetaan kysymyksillä ja teema-alueiden tulisi olla niin väljiä, että sekä tutkija että tutkittava voivat toimia teema-alueiden tarkentajina ja ilmiöiden moninaisuus tulee esille. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 66–67.)

Teemahaastattelun rungon tein tutkimuskysymysten pohjalta (liite 1). Teemojen tiedollisena pohjana käytin Anja Rantalan (2002) tekemää tutkimusta, jota hyödyntäen valitsin ja muokkasin kysymyksiä omaan tutkimukseeni sopiviksi. Haastatteluissa pääteemat käsittelin samassa järjestyksessä, mutta tarkentavien kysymysten järjestys vaihteli. Haastattelut tein yksilöhaastatteluina. Haastattelut tein 3. ja 4. helmikuuta 2011.

4.3 Aineiston analysointi

Haastattelut tallensin nauhurilla. Nauhoitettuja haastatteluja oli yhteensä kaksi tuntia ja seitsemän minuuttia. Puhtaaksikirjoitettua tekstiä tuli 35 sivua A4-kokoista arkkiä rivivälillä 1 kirjoitettuna. Litteroin aineiston haastatteluja seuraavina päivinä. Litteroinnissa jätin pois osan täytesanoista, joita olivat esimerkiksi ”tuota” ja ”niinku”, sekä samojen sanojen peräkkäistä toistoa. Haastatteluista saatua aineistoa käsittelin aineistolähtöisen sisällönanalyysillä. (Liite 2)

Aineistolähtöinen sisällönanalyysi on induktiivista, eli päättely tapahtuu yksittäisestä yleiseen. Tuomi ja Sarajärvi esittelevät teoksessaan *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi* (2009) aineistolähtöistä sisällönanalyysiä Milesin ja Hubermanin (1994) mukaan. Aineistolähtöinen sisällönanalyysi voidaan jakaa kolmivaiheiseksi prosessiksi. Ensimmäinen vaihe on aineiston pelkistäminen eli redusointi, toinen vaihe on aineiston ryhmittely eli klusterointi ja kolmas on teoreettisten käsitteiden luominen eli abstrahointi. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 108.)

Nauhoitetuista haastatteluista saadun aineisto pelkistin niin, että tutkimukselle epäolennaisen aineiston karsin pois joko tiivistämällä tai pilkkomalla tietoa osiin. Pelkistämisen tein tutkimuskysymysten ohjaamana ja siinä etsin niitä kuvaavia ilmaisuja. Aineiston ryhmittelyssä kävin pelkistetyt ilmaukset tarkasti läpi ja etsin niistä samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia kuvaavia käsitteitä. Samankaltaiset käsitteet ryhmittelin ja yhdistelin luokaksi. Luokan nimesin sisältöä kuvaavalla käsitteellä. Pelkistetyt ilmaukset ryhmittelin alaluokiksi ja osan alaluokista ryhmittelin yläluokiksi. Ryhmittelyä seurasi aineiston käsitteellistäminen, jossa erottelin tutkimuksen kannalta olennaisen tiedon aineistosta ja sen perusteella muodostin teoreettisia käsitteitä. Käsitteellistämisen tein yhdistelemällä luokituksia mahdollisimman pitkälle. Milesin ja Hubermanin mukaan (1994) yhdistelemällä käsitteitä edetään empiirisestä, eli kokemusperäisestä, aineistosta kohti käsitteellisempää näkemystä tutkittavasta ilmiöstä tulkitsemalla ja päätelemällä. Analyysin jokaisessa vaiheessa, ja etenkin johtopäätösten tekemisessä, on muistettava tutkittavien näkökulma (Tuomi & Sarajärvi 2009, 95, 112–113.) Tutkittavien näkökulman säilyttämiseen pyrin palaamalla litteroituihin haastatteluihin jokaisessa sisällönanalyysin vaiheessa.

4.4 Eettisyys ja luotettavuus

Hyvään tieteelliseen käytäntöön kuuluu, että tutkija noudattaa rehellisyyttä, yleistä huolellisuutta ja tarkkuutta tutkimustyössä, tulosten tallentamisessa sekä esittämisessä ja tutkimuksen arvioinnissa. Tutkijan tulee soveltaa työssään eettisesti kestäviä tutkimusmenetelmiä ja toteuttaa tieteellisen tiedon luonteeseen kuuluvaa avoimuutta. Lisäksi tutkijan on otettava huomioon asianmukaisella tavalla muiden tutkijoiden saavutukset omassa tutkimuksessaan ja tulosten julkaisemisessa. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 132–133.) Pyrkimykseni tutkijana oli myös suunnitella, toteuttaa ja raportoida tutkimus yksityiskohtaisesti ja tieteelliselle tiedolle asetettujen vaatimusten

mukaisesti. Pyrin tutkijana noudattamaan hyvää tieteellistä käytäntöä tutkimuksen uskottavuuden mahdollistamiseksi. Haasteena tutkimuksen luotettavuudelle näin sen, että tein tutkimuksen yksin. Tiukka aikataulu tutkimuksen loppuvaiheessa saattoi vaikuttaa huolellisuuteen tutkimuksen teossa.

Laadullisessa tutkimuksessa pyritään keräämään tietoa henkilöiltä, joilla on mahdollisimman paljon tietoa tai kokemusta tutkittavasta ilmiöstä. Valinta tulee tehdä harkitusti ja tarkoitukseen sopivasti. Aineiston koko riippuu tutkimuksen tarkoituksesta. (Hirsjärvi & Hurme 2009, 58, 85–86.) Kvalitatiivisessa tutkimuksessa keskitytään yleensä pieneen määrään tapauksia ja analysointi pyritään tekemään mahdollisimman perusteellisesti (Eskola & Suoranta 1998, 18). Eettiset kysymykset tutkimuksessa liittyvät esimerkiksi tutkijan rehellisyyteen, tutkimusluvan kysymiseen sekä viranomaisilta että tutkittavilta, tutkimusaineiston keräämiseen, tutkimuskohteen hyväksikäyttöön sekä tutkimuksesta tiedottamiseen (Eskola & Suoranta 1998, 52–53). Se, että tutkimukseni kohdistui yksikköön, jota ollaan lakkauttamassa, loi haasteen eettisyydelle. Haastatelluista työntekijöistä osa oli jo siirtynyt muihin tehtäviin. Kuitenkin he olivat niitä, joilta tutkimuskysymysten kannalta sain tärkeää tietoa, koska heillä oli eniten kokemusta perhetyöstä. Työntekijät osallistuivat tutkimukseen vapaaehtoisesti ja he allekirjoittivat kirjallisen suostumuksen. (Liite 3) Tutkijana koin, että haastatellut työntekijät antoivat luotettavaa tietoa yksikön lakkauttamiseen liittyvästä tilanteesta huolimatta.

Aineistoa voi ajatella olevan riittävästi silloin, kun uusista tapauksista ei enää saada uutta tietoa tutkimuksen kannalta, eli aineisto on kylläntynyt (Eskola ym. 1998, 62). Haastattelussa tulisi muistaa, että haastattelujen tulos on aina seurausta haastattelijan ja haastateltavan yhteistoiminnasta (Hirsjärvi & Hurme 2009, 184). Haastattelujen määrä oli ennalta päätetty, mutta koin haastatteluista saatavan aineiston tutkimuksen kannalta riittäväksi. Haastatteluissa pyrin toimimaan niin, että en johdatellut haastateltavia heidän vastauksissaan.

5 TUTKIMUSTULOKSET

5.1 Perhetyö

Tutkimustehtävänä oli selvittää, mitä työntekijöiden mielestä perhetyö oli Junailijan perhekeskuksessa. Haastatteluissa tarkentavana kysymyksenä kysyin perhetyössä käytetyistä toimintatavoista ja menetelmistä. Lisäksi kysyin tarkentavilla kysymyksillä työntekijöiden kokemuksista kotikäynneistä, pari- ja tiimityöskentelystä sekä yhteistyöstä muiden yhteistyötahojen kanssa. Perhetyössä tarvittavan ammatillisen osaamisen selvittämiseksi kysyin työntekijöiltä, millaisia ominaisuuksia heidän mielestään perhetyötä tekevältä työntekijältä vaaditaan.

Junailijan perhekeskuksessa perhetyössä lähtökohtana oli, että lapsen lisäksi työskentelyssä huomioitiin perhe. Perhetyön toteuttamisesta nousi haastatteluissa esille kolme pääteemaa, jotka olivat yhteydenpito osapuolien välillä, vuorovaikutus perheiden kanssa ja perheiden ohjaaminen. Osaviikkoisessa päivähoitossa ja avoimessa päiväkodissa yhteydenpito oli perheen tapaamista perhekeskuksessa. Lasten tukikodissa perheeseen pidettiin yhteyttä perheen tapaamisen lisäksi puhelinkeskusteluilla ja kotikäynneillä. Ennen päätöstä lasten tukikotiin sijoittamisesta perheet kävivät tutustumiskäynneillä perhekeskuksessa. Lastensuojelun sosiaalityöntekijät tekevät päätöksen lapsen sijoittamisesta, joten yhteydenpito sosiaalityöntekijöihin kuuluu perhetyöhön.

Perhetyössä vuorovaikutus perheen kanssa oli arkisia keskusteluja perheen kanssa ja perheen kuuntelemista. Avoimessa päiväkodissa ja osaviikkoisessa päivähoitossa oli työntekijä koko ajan läsnä, jos vanhemmat halusivat keskustella. Vanhemmat voivat kertoa lapsistaan tai toiveistaan päivähoitoa kohtaan. Lasten tukikodissa työskentely perheen kanssa oli intensiivisempää kuin avoimessa päiväkodissa ja osaviikkoisessa päivähoitossa. Lasten tukikodissa perheet olivat sitoutuneita työskentelemään lapsen sijoituksen ajan.

Perheiden ohjaamisessa työntekijä työskentelee aktiivisesti perheen kanssa. Perhetyössä ohjaamiseen kuului perheen neuvomista ja työskentelyn suunnittelemista yhdessä perheen kanssa. Lisäksi perhetyössä ohjaamiseen kuului lasten ja vanhempien ryhmäyttämistä sekä kasvatuskeskusteluja vanhempien kanssa.

Kysyin haastatteluissa työntekijöiltä, mitä toimintatapoja ja menetelmiä he olivat käyttäneet perhetyössä. Jaottelin perhetyössä käytetyt menetelmät haastattelun aineistoon tutustumisen jälkeen työmenetelmiin ja työvälineisiin. Junailijan perhekeskuksessa käytettiin toiminnallisia ja yhteisöllisiä menetelmiä. Avoimessa päiväkodissa vanhemmat saivat vertaistukea toisiltaan. Vertaistukitoiminta on yhteisöllinen menetelmä. Toiminnallisia menetelmiä olivat lasten tukikodissa esimerkiksi ruoan laittaminen perheen kanssa, retkeily ja liikunnan harrastaminen lasten kanssa. Muita menetelmiä olivat muun muassa arkiset keskustelut sekä ohjauskeskustelut, kotikäynnit ja moniammatillinen verkostotyöskentely.

Työvälineitä ovat työskentelyn apuna käytettävät valmiit materiaalit. Junailijan perhekeskuksessa käytettiin työskentelyn apuna vanhemmuuden ja itsenäistyvän nuoren roolikarttoja, verkosto- ja haavekarttoja sekä erilaisia kortteja, muun muassa Pesäpuu ry:n kortteja. Haastatteluissa ja keskusteluissa tukena käytettiin lomakkeita ja haastatteluista kirjoitettiin raportti. Perheen ja lapsen kanssa tehtiin kuukausisuunnitelma, joka käytiin vanhempien kanssa läpi kerran kuussa. Työskentelyn avuksi tehtiin myös luku- ja päiväjärjestyksiä.

5.1.1 Kotikäynnit

Kotikäyntejä pidettiin tärkeänä osana perheen kanssa työskentelyä. Työntekijät kokivat monien ennakkoluulojen häviävän kotikäynneillä. Kotikäynneillä saatiin lapsesta laajempaa tietoa kuin pelkästään perhekeskuksessa työskenneltäessä. Tieto lapsen kasvuympäristöstä auttoi lapsen ymmärtämisessä. Kotikäynneillä tehdyt havainnot olivat merkittäviä muun työskentelyn kannalta. Kotikäynneillä saatiin tietoa perheestä ja perheenjäsenten välisestä vuorovaikutuksesta. Perheen kotona käydessä työntekijät voivat nähdä sellaisia työskentelyyn vaikuttavia asioita, joita vanhemmat eivät haluaisi työntekijöiden tietävän tai eivät ole pitäneet merkityksellisinä. Havaintojen perusteella voitiin myös arvioida, onko lapsen sijoittaminen tukikotiin tilanteeseen sopiva ratkaisu.

Että sitten vasta kun menet sinne kottiin niin sitten vasta voit ymmärtää monia asioita. Et et ja sitten sitten se keskustelu siellä perhekeskuksessa niin vanhemmat voi niinku, ne kertoo mitä ne haluaa kertoa. Mut sitten ku meet sinne kottiin niin sitten näät monia semmosia asioita, mitä sitten mitä mitä vanhemmat ei välttämättä kerro. Mitä ei

hoksaa kertoo, tai eivät halua kertoa tai tota, tai eivät ajattele, että se kuuluu jotenkin siihen asiaan, että se laajentaa kyllä sitä sitä näkemystä siitä perheen asioista ja lapsen asioista – –

Kotikäynnit koettiin myös haastaviksi. Perheen kotona työskenneltäessä työntekijöiden ja perheenjäsenten roolit voivat olla erilaisia kuin perhekeskuksessa työskenneltäessä. Perhe voi myös kieltäytyä kotikäynneistä tai perhe voi olla kotikäynnillä kielteinen työntekijää kohtaan. Työntekijät ajattelivat kotikäyntiin suostumisen olevan luottamuksen osoitus perheeltä. Haasteena oli luottamuksellisen suhteen rakentaminen niin, että perhe suostui kotikäynteihin.

Niin, niin justiinsa, että se on se on jos jos sisään pääsee niin siinähan on yks merkki että niin että jos tuota niin kahvit keitetään niin on jonkunlaista luottamusta saavutettu että, että aina ei tule tuota kahvia eikä pullaa. Mutta tietenkin sitten semmonen että sehän on arka tilanne, että lapsi sijoitetaan niin ei se yhteistyö vaikka kuinka ajatellaan että tää perustuu vapaaehtoisuuteen tää avohuollon tukitoimet niin että ei se niin helposti vaan käynnistyäkään.

5.1.2 Pari- ja tiimityöskentely

Junailijan perhekeskuksessa jokaisella lasten tukikotiin sijoitetulla lapsella oli kaksi omaohjaajaa. Parityöskentely koettiin perhetyössä tärkeäksi ja mielekkääksi tavaksi työskennellä. Parityöskentelyn merkitys korostui kotikäynneillä ja se koettiin jopa turvallisuuskysymykseksi. Kotikäynneillä parityöskentely mahdollisti toimintaedellytysten laajenemisen. Esimerkiksi toisen työntekijän keskittyessä vanhempien kanssa keskustelemiseen, toinen työntekijä pystyi keskittymään lasten kanssa toimimiseen. Parin kanssa työskenneltäessä voitiin keskustelussa myös vuorotella niin, että toinen pystyi keskittymään kuuntelemiseen toisen ohjatessa keskustelua.

Parityöskentelyssä keinoja perheen tilanteen parantamiseksi mietittiin yhdessä ja siihen kuului kompromissien tekeminen. Parityöskentelystä koettiin olevan hyötyä myös raportoinnissa. Kaksi työntekijää pystyi tekemään enemmän havaintoja kuin yksi, ja työntekijöiden erilaiset näkökulmat pystyttiin hyödyntämään. Moniammatillisessa työyhteisössä työskentelyn näkökulmat voivat erilaisia ja työntekijät näkivät parityöskentelyn mahdollisuutena oppia työparilta.

Että tavallas että että kun kaks ihmistä on läsnä ne pystyy niinku paremmin sitte niinku miettimään, että mikä, mitkä on ne todelliset ongelmat ja mihin pitäis puuttua ja ja toinen on paljon lempeempi kasvattaja ja toinen on sitten taas että selkeet rajat niin tuota, myöskin työntekijöissä voi olla sillä tavalla.

Myös tiimityöskentely koettiin tärkeäksi. Työyhteisön tuki työskentelyssä ja tiimin toimivuus olivat olennaisia asioita perhetyössä. Koko työyhteisö osallistui perheen kanssa työskentelyyn ja yhteisten kokouksien ajateltiin olevan tärkeitä tiimiyttämisen näkökulmasta. Perheen kanssa parina työskentelevät työntekijät saivat tiimiltä uusia näkökulmia omaan työskentelyynsä.

No tiimityöskentely on taas sitten siinä mielessä hyvä lisä, et kun sä kerrot sen, sen asian toisille, niin sulla itelläs on aika – – Sä niinku ajattelet johonkin suuntaan sitä asiaa. Ja sitten joku semmonen joka ei välttämättä tiiä siitä asiasta niin paljon, voi heittää siihen semmosia näkökulmia, mitä et oo ite hoksannu ajatellakaan.

Työntekijät ajattelivat tiimin lähinnä työyhteisönä, mutta myös perhe ja perheen kanssa työskentelevä sosiaalityöntekijä voitiin ajatella osaksi tiimiä. Tiimityöskentelyssä koettiin olevan erilaisia vaiheita Junailijan perhekeskuksen toiminnan aikana. Työnohjauksessa jaettiin erilaisia näkemyksiä työskentelyyn liittyen. Toiminnan alkuaikoina työnohjauksessa käsiteltiin paljon lasten ja perheiden tilanteita. Toiminnan jatkuessa työntekijöiden voimavarat tulivat tärkeäksi teemaksi.

5.1.3 Yhteistyö muiden yhteistyötahojen kanssa

Haastatteluissa tuli esille monia yhteistyötahoja. Yhteistyötä tehtiin muun muassa perheen kanssa työskentelevän sosiaalityöntekijän ja perhetyöntekijän kanssa, koulun, päivähoidon ja perheneuvolan kanssa sekä terveydenhoidon ja sosiaalipalvelukeskuksen perhetyöyksikön kanssa. Lisäksi yhteistyötä tehtiin muiden lapsen ja perheen kanssa toimivien tahojen kanssa.

Verkostoituminen yhteistyötahojen kanssa koettiin välttämättömänä ja antoisana osana työskentelyä. Yhteistyö koettiin alussa haastavana, mutta alun haasteiden

jälkeen yhteistyö meni parempaan suuntaan. Tähän vaikutti se, että perhekeskuksen toiminta ja työtavat tulivat ajan myötä tutuksi yhteistyötahoille. Työntekijät kokivat, että alussa yhteistyötä vaikeuttivat väärät tai liian suuret odotukset perhekeskuksen toimintaa kohtaan. Haasteita aiheutti myös vaihtelovollisuus ja työnjako yhteistyötahojen välillä. Yhteistyön toimivuuteen vaikutti muun muassa kiire ja yhteydenpidon sovittaminen työvuoroihin. Junailijan perhekeskuksessa pyrittiin siihen, että yhteistyö oli avointa. Yhteistyö koettiin erilaiseksi yhteistyötahosta riippuen. Yhteistyön lisäämistä pidettiin tärkeänä.

Sehän on siis välttämätöntä, toimia verkostossa ja ja tuota niin meidän ajatus ja niinku sillä tavalla että se se pitäis olla avointa ja tuota niin että tiedon, tieto kulkis niinku eri viranomaisten välillä. Ajatellaan sillä tavalla mutta eihän se niin mutkattomasti mene aina, että siinä on pieniä, tuota, epäselvyyksiä ollu matkan varrella – –

Yhteistyöstä saatava hyöty oli se, että lapsesta ja lapsen ja perheen tilanteesta saatiin kokonaisvaltainen käsitys. Olennaista oli tiedonkulku eri viranomaisten välillä. Työskentelyn kannalta oli olennaista tiedon jakaminen lapsen arjesta kotona ja perhekeskuksessa sekä lapsen käyttämistä muista palveluista saatava tieto.

5.1.4 Perhetyön vaatimukset työntekijälle

Kysyin haastatteluissa työntekijöiltä, millaisia ominaisuuksia perhetyötä tekevältä työntekijältä heidän mielestä vaaditaan. Haastatteluista saatujen vastausten perusteella jaottelin ominaisuudet työntekijään liittyviin henkilökohtaisiin ominaisuuksiin ja niihin ominaisuuksiin, jotka tulevat esille suhteessa asiakkaisiin. Työntekijään liittyviä henkilökohtaisia ominaisuuksia olivat esimerkiksi johdonmukaisuus, rauhallisuus, määrätietoisuus, empaattisuus ja optimistisuus. Lisäksi työntekijöiden mielestä perhetyötä tekevältä työntekijältä vaadittiin koulutusta, monialaista tietoa, kykyä yhteistyöhön, elämäkokemusta sekä taitoa kuunnella ja kyseenalaistaa. Lisäksi ajateltiin, että vaikka työntekijät ovat erilaisia, niin perhetyössä työntekijä tekee työtä sydämellään.

– –tuota että jokainen tekkee sitä työtä niinku sydämellään ja eri tavalla – –

Työntekijöiden mielestä tärkeää suhteessa asiakkaisiin oli avoimuus, puolueettomuus, ammatillisuus ja kunnioitus asiakasperhettä kohtaan. Työskentelyssä oli olennaista, että työskentely perustui tosiasioihin, tehdyistä sopimuksista pidettiin kiinni ja pyrittiin lapsen edun toteutumiseen. Työntekijän piti olla aktiivinen osapuoli, huomioida perheen yksilöllisyys ja löytää mahdollisuuksia perheen tilanteesta. Työntekijän piti kyetä puhumaan vaikeista asioista perheen kanssa ja hallitsemaan omat tunteensa vaikeissa tilanteissa. Työntekijöiden mielestä tilanteiden suunnitteleminen etukäteen auttoi vaikeassa tilanteessa toimimista. Työntekijällä tuli olla rohkeutta puuttua perheen elämään, kuitenkin niin, että työntekijä ei neuvonut perhettä niin sanotusti ylhäältäpäin, vaan jakoi elämää perheen kanssa.

– – sillä tavalla että en oo en koe olevani mikään maailmanparantaja että sitten tuota pitäis pyrkiä niinku siihen että että perhe elää tavallaan mutta kuitenkin on tietyt raamit että että jotkut asiat niinku esimerkiksi lapsen edun mukaiset jutut niin toteutuu.

5.2 Perhekeskeisyys

Tutkimustehtävänä oli selvittää, mitä työntekijöiden mielestä perhekeskeisyys tarkoitti Junailijan perhekeskuksessa. Tarkentavana kysymyksenä kysyin sitä, miten se näkyi työntekijän omassa käytännön työssä. Lisäksi kysyin, mitä haasteita ja mahdollisuuksia perhekeskeisyys oli tuonut heidän työskentelynsä. Perhekeskeisyyteen liittyvää ammatillista osaamista selvitin kysymällä, mitä perhekeskeisyyden toteutuminen heidän mielestään työntekijältä vaati.

Perhekeskeisydessä työskentelyn lähtökohtana oli perheen ongelmat ja perheen tarpeet. Perhekeskeisydessä oli olennaista, että työskentely alkoi perheen tilanteeseen perehtymällä. Tavoitteet työskentelylle määriteltiin perhettä kuuntelemalla. Työskentelyssä oli huomioitava perheen, työntekijöiden ja työyhteisön roolit. Lapsen tilanteen kannalta oli tärkeää lisäksi huomioida vanhemmuus. Kun oli kyse avohuollon tukitoimesta, vanhemmat olivat vastuussa lapsen arkisista asioista kotona ja työskentelyssä pyrittiin siihen, että arjen toimintoja koskevat säännöt olisivat mahdollisimman yhdenmukaisia kotona ja perhekeskuksessa. Vanhempien mielipiteitä kunnioitettiin ja ne otettiin huomioon niin hyvin kuin se oli työskentelyn tavoitteellisuuden kannalta järkevää.

Vaikka perhe oli työskentelyssä pääosassa, oli työntekijän rooli tuoda siihen mukaan ammatillinen näkökulma. Tarkoituksena ei kuitenkaan ollut korostaa työntekijän omaa asiantuntijuutta vaan työskennellä yhdessä perheen kanssa. Myös koko työyhteisö oli mukana perheen kanssa työskentelyssä.

Perhekeskeisessä työskentelyssä työ alkoi perheen tilanteeseen perehtymällä. Työntekijä oli alussa jopa passiivinen osapuoli ja perhettä kuuntelemalla pyrki pääsemään mukaan perheen elämään. Perheen tilanteeseen tutustumisen jälkeen oli helpompi lähteä etsimään ratkaisuvaihtoehtoja yhdessä vanhempien kanssa. Lasten tukikotiin sijoittamisen alussa oli kahden viikon rauhoittumisjakso, jonka aikana lapsen puhelin oli työntekijöiden hallussa ja yhteydenpito perheen ja lapsen välillä tapahtui työntekijöiden puhelimen välityksellä.

Perheiden tilanteet olivat erilaisia ja se vaikutti esimerkiksi ohjauksen tarpeeseen eri perheiden kohdalla. Työskentelyssä pyrittiin avoimuuteen ja tiiviiseen yhteydenpitoon. Raportit käytiin läpi yhdessä vanhempien kanssa ja vanhemmat saivat lukea ja kommentoida perheestä kirjoitettuja raportteja. Arkisista asioista puhuminen ja lapsen ja perheen kuulumisten vaihtaminen helpotti keskustelemista myös vaikeammista aiheista. Työntekijät pyrkivät olemaan korostamatta asiantuntijan roolia ja hyväksymään perheen tasavertaisena keskustelukumppanina.

– – yritti olla niinku semmonen pätevä mutta tuota niin, nyt ei enää yritä olla pätevä, että nyt vaan on niinku ihminen – – ihminen ihmiselle.

Työskentelyssä oli tärkeää, että työntekijä kannusti perhettä osallistumaan työskentelyyn ja perhe päätyi tarvittaviin ratkaisuihin itse, eikä työntekijät tehnyt ratkaisuja perheen puolesta. Tärkeää oli myös, että työntekijä ei toiminut niin sanotusti ylhäältä päin neuvojana. Työntekijät kokivat, että työntekijän asennoituminen perheen kanssa työskentelyyn vaikutti perheen lähtökohtiin työskentelyssä.

5.2.1 Haasteet

Perhekeskeisessä työskentelyssä oli monenlaisia haasteita. Perhekeskeisyydessä työn kohteena ei ollut pelkkä lapsi vaan koko perhe ja se toi työskentelyyn

monimutkaisemmat ongelmat ja erilaisia, syvemmillä olevia tasoja. Perheet olivat erilaisia ja perheiden tilanteet muuttuivat jopa päivittäin. Yllätykset olivat osa työskentelyä. Perheiden tilanteet olivat vaikeita ja perheenjäsenten voi olla vaikeaa kertoa sellaisia asioita työntekijöille, jotka voivat vaikeuttaa heidän asemaansa tilanteessa. Vaikka työntekijät pyrkivät työskentelyssään avoimuuteen, työskentelyä vaikeutti perheenjäsenten salaisuudet. Salaisuudet saattoivat olla merkittäviä ja niistä avoimesti puhuminen olisi voinut olla ratkaisevaa työskentelyssä.

Perhekeskeinen työ oli intensiivistä ja työntekijät kokivat työlle asetetun vaatimustason nousseen. Haastatteluissa ilmeni, että perheiden auttamiseksi olisi tarvittu tietoa monelta alalta ja työntekijät olivat myös vapaa-ajallaan kiinnostuneita etsimään tietoa ja lukemaan oman alan kirjallisuutta. Myös tapa ajatella yhteiskunnallisista asioista oli muuttunut.

Onhan se tuonut valtavasti haasteita. Et kyllähän siinä joutuu niinku ihan eri tavalla pistämään sen persoonan likoon niin sanotusti – –

Perheiden kanssa työskentelyssä koettiin haastavaksi perheiden kannustaminen osallistumaan työskentelyyn ja tavoitteisiin pääseminen. Vanhempien syyllistämistä, liikaa neuvomista ja sitä, että työntekijä tekisi päätökset perheen puolesta, tuli välttää. Yhteisen kielen ja yhteisen ymmärryksen löytäminen oli joskus vaikeaa ja työntekijän haasteena oli löytää se keskustelun taso, jossa kaikki osapuolet ymmärsivät mistä puhutaan. Työntekijät korostivat perheiden kanssa yhdessä miettimisen tärkeyttä.

5.2.2 Mahdollisuudet

Perhekeskeisyys toi työskentelyyn mahdollisuuden nähdä tilanteen perheen näkökulmasta ja perheeseen tutustuminen ja perheen tunteminen nähtiin työkaluna työskentelyssä. Hyvänä asiana pidettiin kanssakäymisen luontevuutta ja perheen tilanteen näyttäytymistä rehellisenä ja toivottiin, että tilanne pysyisi sellaisena työskentelyn ajan. Suunnitelmat tehtiin perheen ehdoilla ja niissä pyrittiin olemaan joustavia. Perhekeskeisyudessa työskentely-ympäristö oli laaja, koska työntekijät tekivät kotikäyntejä ja niillä saatiin paljon tietoa lapsen arjen sujumisesta.

Perhekeskeisyyden mahdollisuutena työntekijät toivat esille myös sen, että sen avulla ymmärrys lasta kohtaan kasvoi. Perheen tunteminen auttoi ymmärtämään lapsen

käytöstä. Myös ymmärrys perheiden erilaisuutta ja erilaisia kulttuureja kohtaan kasvoi. Perhekeskeisyyden vaikuttavuus antoi voimaa työntekijöille.

Tavallas että koska siinä on myös tullu hyviä tuloksia niin niin että tavallas on niinku saanu ehkä voimaa niistä tuloksista, että että tämmönen perhekeskeinen malli on hyvä – –

5.2.3 Perhekeskeisyyden vaatimukset työntekijälle

Kysyin haastatteluissa työntekijöiltä, mitä heidän mielestään perhekeskeisyyden toteutuminen työntekijältä vaati. Työntekijöiden vastausten perusteella perhekeskeisyyden toteutuminen vaati heiltä kykyä toimia erilaisten ihmisten kanssa ja erilaisissa kokoonpanoissa hyvin tiiviisti. Perheiden erilaisuuden takia työntekijöiden piti tottua nopeasti muuttuviin tilanteisiin ja työskentelytavan muokkaamiseen tilanteeseen sopivaksi, kuitenkin yhteisiä sääntöjä noudattaen. Perhekeskeisyys vaati työntekijältä sinnikkyyttä, jatkuvaa valppautta perhettä kohtaan ja rohkeutta jakaa perheen elämää, etenkin lapsen omaohjaajana toimiessa.

No, kyllä se vaatii sitä niinku jatkuvata semmosta valppautta siihen perheeseen. Että niinku aikojen sopiminen esimerkiksi, että siinä pitää olla sinnikäs, että saapi sovittua ne ajat ja tapaamiset ja tota – – Semmosta yhteensovittamistahan se on.

Perheiden kunnioittaminen ja maltillinen kuunteleminen oli tärkeä osa perhekeskeisyyttä. Perhekeskeisessä työskentelyssä työntekijän oli oltava järjestelytaitoinen ja osattava tuoda esille vaikeita asioita sekä johtaa keskustelua. Perhekeskeisesti työskentelevän työntekijän oli oltava inhimillinen ja empaattinen sekä kestävä perheen työntekijään kohdistuvat vaikeat tunteet ja niiden ilmaisemisen provosoitumatta siitä. Lisäksi työntekijän oli löydettävä yhteinen kieli ja tapa puhua asiakkaiden kanssa.

Että perheellähän on monia hyvin erilaisia koulutustaustoja ja hyvin monenlaisia elämäntilanteita ja – – Et jotenkin pitää löytää se ero, että millä tasolla pitää puhua ja millä tasolla pitää toimia, että tulee ymmärretyks.

5.3 Palvelun kehittäminen

Tutkimustehtävänä oli selvittää työntekijöiden näkemyksiä palvelun kehittämiseen. Työntekijöiden näkemyksiä palvelun kehittämiseen liittyen selvitin kysymällä työntekijöiltä, mikä heidän mielestä oli Junailijan perhekeskuksen toiminnassa onnistunutta ja mitä olisi voinut tehdä toisin tai kehittää. Perhekeskuksen toiminta ja eri palvelujen yhdistäminen koettiin erittäin onnistuneeksi. Kaikissa toiminnoissa pyrittiin perheiden hyvinvoinnin lisäämiseen ja perheiden tukemiseen.

Se malli, mikä alkuun luotiin, oli minusta, oli minusta erittäin onnistunut. Täähän on valtakunnallisestikin kiitely. Se oli niinku semmonen tosi onnistunut kokeilu, mutta se että ennenku se alko sujumaan, siinä oli tietenkin omat vaikeutensa.

Työntekijöiden mielestä toiminta kehittyi ajan kuluessa. Perhekeskuksen toiminta saatiin näkyväksi ja koulujen ja päivähoidon sekä muiden viranomaisten työskentelytavat ja toimintakulttuurit olivat tulleet tutuiksi. Työntekijät kokivat hyväksi sen, että erilaiset toiminnot toivat vaihtelua ja monipuolisuutta työnkuvaan.

Joo, alussa, kun aloitettiin, niin minusta tuntu, että oli vähän niinku vaikee hypätä siihen kolome erilaista tehtävää, mutta sitten aika nopeestihan siihen oppi, että sitten kun minä oon iltavuorossa, niin minä oon täällä tukikodin puolella ja sitten kun minä oon aamuvuorossa niin minä oon tuota joko avoimessa päiväkodissa ohjaajana tai sitten minä oon lastenhoitajana siinä päivähoitoryhmässä.

Työntekijät olivat sitoutuneita työskentelyyn ja alussa työntekijöillä oli omat tehtäväalueensa. Kaikki työntekijät osallistuivat kaikkiin perhekeskuksen toimintoihin, mikä oli toiminnan alussa haasteellista. Työntekijöiden mielestä siihen oppi kuitenkin nopeasti. Lapsiperheiden kotipalvelun tuleminen toimintaan mukaan oli työntekijöiden mielestä hyvä asia.

Työntekijät toivoivat, että perhekeskuksen toiminta olisi jatkunut ja sen olisi annettu kehittyä. Työntekijät kokivat, että monia asioita olisi voitu tehdä toisin, mutta kaikkiin toimintoihin keskityttiin. Työtapojen omaksumisen myötä olisi voitu kehittää erilaisia työmuotoja ja -menetelmiä. Lisäksi työntekijöiden koulutukseen olisi voinut kiinnittää

huomioita perhekeskuksen toiminnan alkaessa ja esimerkiksi psykiatrinen ja sairaanhoidollinen osaaminen olisi voinut olla hyvä lisä henkilökunnan koulutukseen.

5.3.1 Avoin päiväkotiki ja osaviikkoinen päivähoito

Avoin päiväkotiki koettiin tärkeäksi ja onnistuneeksi työmuodoksi. Avoin päiväkodin toiminta perustui perheiden vapaaseen yhdessä olemiseen ja siihen, että perheet saivat olla siellä omana itsenään ja tutustua muihin perheisiin. Lapset saivat leikkiä yhdessä ja vanhemmat tutustua toisiinsa. Avoimessa päiväkodissa oli vaihtelevaa ohjelmaa. Piha ja muut tilat olivat toimivia ja perhekeskuksen sijainti hyvä. Toimintaan osallistuminen oli perheille edullista ja hintaan kuului välipala. Avoin päiväkodin kanssa tehtiin myös vierailuja ja esityksiä. Työntekijät kokivat hyvänä vaihteluna sen, että avoimessa päiväkodissa perheiden kanssa työskentelyssä tavoitteet eivät olleet niin suuria verrattuna lasten tukikodin työskentelyyn. Tilastojen mukaan toiminnassa oli paljon lapsiperheitä mukana, mikä kertoo avoin päiväkodin tarpeellisuudesta.

– – tuo avoin päiväkotiki on mulle ollu semmonen hirmu hyvä kokemus niin työntekijänä sillä tavalla että niin, siinä ei tarvii tavotella mitään niin tuota isompia juttuja.

Siis avoin päiväkotiki toimintahan on ihan ehottoman tärkeätä ja on, onnistunutta – –

Osaviikkoinen päivähoito koettiin myös hyväksi työmuodoksi, kun toimintaan löytyi perheitä, joille se sopi. Asiakaspalautteen perusteella osaviikkoiseen ja -päiväiseen päivähoitoon oli tarvetta ja työntekijät kokivat sen hyväksi työmuodoksi vanhempien kannalta. Työntekijöiden mielestä osaviikkoinen päivähoito saattoi kuitenkin olla lapsen osalta hieman irrallista, koska sitä oli vain kahtena päivänä viikossa. Ryhmäytyminen oli haasteellista, mutta se pyrittiin huomioimaan toiminnan suunnittelussa.

Olihan sekkii sillä tavalla että sitten löyty ne perheet, joille se käy. Et semmosiakin perheitä on olemassa, joille osaviikkoinen, osapäivänen hoito käy. Ja sitten kun ne löyty, niin perheet oli siihen tosi tyytyväisiä, et siinä ei ollu, ennenku ihmiset osas mieltää, että mitä se on ja kuka sitä voi käyttää. Mutta niille, joille sopi, niin se oli tosi hyvä.

5.3.2 Lasten tukikoti

Lasten tukikodissa työntekijöiden mielestä onnistunutta oli se, että voimavaroja etsittiin perheistä. Perheitä saatiin vahvistettua ja lasten tilanne parani esimerkiksi koulunkäynnin osalta. Syrjäytymiskehitystä pystyttiin ainakin viivästyttämään ellei kokonaan pysäyttämään. Varhainen puuttuminen koettiin onnistumisen perustaksi ja varhaisessa vaiheessa tehdyt sijoitukset onnistuneiksi. Hyvää oli työntekijöiden mielestä myös se, että lapset pystyttiin sijoittamaan lähelle vanhempiaan ja yhteydenpito ja tapaamiset olivat siten helppoja välimatkojen näkökulmasta toteuttaa. Perheet olivat koko ajan mukana työskentelyssä ja muun muassa raportoinnilla perheille pystyttiin tekemään näkyväksi tilanteessa tapahtunut kehitys.

– – se on niinku näkyvää ja vahvasti päästy niinku tuota perheisiin sisään, että se on eri tilanne, että jos lapsi olis vaikka sijoitettuna neljä ja puoli sataa kilometriä tuota niin vanhemmistaan erotettuna tuota niin tässä se on, ei nyt päivittäistä mutta monta kertaa viikossa. Välimatkat on niin pieniä ja se on hyvä.

Huolen aiheena työntekijöillä oli nuoren palaaminen kotiin sijoituksen jälkeen ja työntekijät olivat kokeneet epätoivoa tuen riittävyyden suhteen. Perhekeskuksessa nuoren arkea seurattiin tiiviisti, mutta kotiloissa tilanne ei välttämättä jatkunut niin. Kotiin palaaminen ei aina onnistunut toivotulla tavalla ja nuorten sijoitus perhekeskuksessa jatkui. Lähellä täysi-ikäisyyttä tehdyt sijoitukset koettiin haastavimmiksi. Sijoituksen päätyttyä täysi-ikäiset nuoret saivat itse päättää osallistuivatko he jälkihuoltoon. Jälkihuoltoa toteutettiin nuorten kanssa sosiaalitoimen osalta, mutta ei perhekeskuksen osalta. Työntekijät toivoivat jälkihuollon toteuttamista myös perhekeskuksen toiminnassa, mutta arvelivat, että siihen eivät olisi perhekeskuksen resurssit riittäneet.

– – jäin ite miettimään sillon, että että tavallas, että että nuori, joka yhtäkkiä joutuu niinku lähtemään maailmaan niinku tämmösestä suojatusta ympäristöstä – –

Työntekijät toivoivat enemmän liikkuvuutta ja perheen ottamista mukaan toimintaan, esimerkiksi tekemällä yhteisiä matkoja perheen kanssa. Lasten tukikodissa perheiden tietosuoja rajoitti yhteisiä toimintoja, mutta työntekijät toivoivat perheiltä

ennakkoluulottomuutta yhteisen tekemisen ja juhlien järjestämiseen liittyen. Arjen harmauden vastapainoksi kaivattiin toimintaan juhlantuntua isolla porukalla tukikotiin sijoitettujen lasten perheiden kanssa. Työntekijät olivat myös pohtineet miten toiminnan laajentaminen ja ryhmän koon kasvattaminen olisi vaikuttanut lasten tukikodin toimintaan. Isommassa ryhmässä lapset olisivat saaneet tukea toisistaan ja erilaista ryhmätoimintaa olisi voinut järjestää.

6 PÄÄTELMÄT

6.1 Perhetyön ja perhekeskeisyyden käsitteet ja käytäntö

Opinnäytetyössä tutkittiin työntekijöiden näkemyksiä perhetyön toteuttamisesta ja perhekeskeisyydestä Junailijan perhekeskuksessa. Haastattelujen aikana työntekijät toivat esille sen, että perhetyön käsite oli heille tutumpi kuin perhekeskeisyyden käsite. Perhetyön ja perhekeskeisyyden käsitteet liitettiin haastatteluissa enemmän lasten tukikodin toimintaan kuin muihin palveluihin. Se luultavasti johtui siitä, että lasten tukikodissa perheen kanssa työskenneltiin tiiviimmin kuin muissa palveluissa ja se oli käsitteenä käytetympi. Perhetyö ja perhekeskeisyys olivat myös erilaisia eri palveluissa. Perhetyön ja perhekeskeisyyden käsitteitä tarkastellessa huomasi käsitteiden osittaisen päällekkäisyyden. Haastattelujen tulosten perusteella voisi ajatella, että Junailijan perhekeskuksessa perhetyö käsitteenä määritteli työskentelyn sisältöä ja perhekeskeisyys käsitettiin työotteena.

Perhetyötä on kuvailtu erilaisissa kirjallisissa tuotoksissa käytännöllisten työtehtävien kautta, koska työn teoreettista orientaatiota on ilmeisesti vaikea kuvata ja tiedostaa. Perhetyö näyttäytyy perheiden yleisenä epävirallisena tukemisena ja toisaalta perheiden syvällisenä tukemisena ja puuttumisena perheiden elämään vahvojen ja virallisten väliintulojen avulla. (Heino, Berg & Hurtig 2000, 21, 23.) Perhetyö muotoutuu sen mukaan, millaisessa tilanteessa ja millaisiin tavoitteisiin sillä pyritään. (Järvinen ym. 2007, 15). Tutkimuksessani perhetyön käsite avautui käytännön työn tarkastelemisen kautta. Junailijan perhekeskuksessa perhetyön toteuttamisessa avoimessa päiväkodissa, osaviikkoisessa päivähoitossa ja lasten tukikodissa perheen kanssa työskentelyn intensiivisyys oli eri tasoista. Lasten tukikodissa perheen kanssa yhteydenpito eri osapuolien välillä, vuorovaikutus perheen kanssa ja perheen ohjaaminen oli intensiivisempää kuin avoimessa päiväkodissa ja osaviikkoisessa päivähoitossa.

Haastatteluista nousseet kolme teemaa tulivat esille myös tarkentavissa kysymyksissä. Yhteydenpitoon liittyi työntekijöiden kokemukset kotikäynneistä ja yhteistyöstä yhteistyötahojen kanssa. Vuorovaikutukseen liittyi työntekijöiden kokemukset pari- ja tiimityöskentelystä sekä työntekijöiden mielipiteet perhetyötä tekemiltä työntekijöiltä vaadittavista ominaisuuksista. Perheen ohjaamiseen liittyi taas työntekijöiden käyttämät toimintatavat ja menetelmät, jotka jaoin haastattelusta saadun aineiston perusteella työmenetelmiksi ja työvälineiksi.

Perheiden kanssa työskennellessä työntekijän omaksumaan työtapaan vaikuttaa perusoletukset perheestä, työhön liittyvä käsitteistö, menetelmät ja työskentelyn taustalla vaikuttava teoria. Rantalan tutkimuksen mukaan neljä perhekeskeisen työskentelytavan ulottuvuutta ovat koko perheen hyvinvoinnin huomioiminen, perheen asiantuntijuuden kunnioittaminen, tiedon ja vastuun jakaminen ja vanhempien mielipiteiden kysyminen. (Rantala 2002, 34, 129–141.) Samat työskentelytapojen ulottuvuudet tulivat esille myös Junailijan perhekeskuksessa. Junailijan perhekeskuksessa perhekeskeisyyden lähtökohtana oli perheiden ongelmat ja tarpeet ja perheen kuunteleminen. Perhekeskeisessä työskentelyssä oli olennaista perheenjäsenten, työntekijöiden ja työyhteisön roolit, yhdessä työskenteleminen sekä yhdenmukaisuus lasten arjessa kotona ja perhekeskuksessa.

Rantalan tutkimuksen mukaan suurimpia esteitä perhekeskeisen työn toteuttamiselle olivat perheisiin liittyvät tekijät järjestelmiin ja työhön liittyvien tekijöiden ohella (Rantala 2002, 178). Junailijan perhekeskuksessa perhekeskeisyyden haasteet nousivat työn kohteen muuttumisesta lapsesta koko perheeseen ja asiantuntijuuden jakamisesta perheiden kanssa. Perhe työn kohteena asetti haasteita työntekijälle, koska ongelmat olivat laaja-alaisempia kuin pelkästään lapsen kanssa työskenneltäessä. Lisäksi haasteellisuutta toivat salailu ja perheen kannustaminen osallistumaan työskentelyyn.

Ekokulttuurisessa teoriassa puhutaan perhekulttuurista. Perhekulttuuri tarkoittaa niiden käsitysten ja uskomusten kokonaisuutta, mikä määrittelee sen, mihin muutokseen perhe on arkielämässään valmis lapsen kehityksen tukemiseksi. Vanhempien uskomukset perheen parhaasta ovat yhteistyön kannalta merkityksellisiä. (Määttä 1999, 81–82.) Työntekijöiden mielestä mahdollisuuksia perhekeskeisyys toi lapsen ymmärtämiseen ja tiedon laajenemiseen lapsen ja perheen tilanteesta. Lapsen ja perheen tilanteen kokonaisvaltainen hahmottaminen voi olla ratkaisevaa työskentelyssä, koska useimmiten lapsen ongelmat johtuvat perheen ongelmista.

6.2 Perhetyön menetelmät

Junailijan perhekeskuksessa käytettiin monia erilaisia menetelmiä. Menetelmien käyttäminen oli olennainen osa työskentelyä ja siinä tärkein merkitys näyttäisi olevan keskustelun edistämisessä. Menetelmiä ja työvälineitä käyttäen myös jäsennettiin

työskentelyä. Työtapojen ja menetelmien omaksumisen myötä työntekijät kokivat myös työskentelyn ja toiminnan kehittämisen mahdollistuvan.

Junailijan perhekeskuksessa lapsen ja perheen kanssa tehtiin kuukausisuunnitelma, joka käytiin vanhempien kanssa läpi kerran kuussa. Haastattelut ja muut tärkeät asiat raportoitiin ja vanhemmat saivat lukea ja kommentoida raportteja. Junailijan perhekeskuksessa pyrittiin työskentelyn avoimuuteen. Järvinen ym. (2007, 116–117) kirjoittavat, että perhetyössä perheen tarpeet ja tavoitteet, työntekijän osaaminen ja käytettävissä olevat resurssit vaikuttavat siihen, millaisia menetelmiä työskentelyssä käytetään missäkin tilanteessa. Suunnitelmien tekeminen ja arviointi on osa perhetyötä ja niiden tarkoituksena on auttaa perhettä ja työntekijöiden perheen tilanteen jäsentämisessä. Raportoinnissa pitää noudattaa huolellisuutta ja suunnitelmallisuutta. Raportoinnin tärkeys korostuu silloin, jos työntekijöillä ja perheellä on erimielisyyksiä jostain aiemmin sovitusta asiasta. Mielestäni raportoinnin hyöty on myös siinä, että raportteja voidaan tarkastella jälkeenpäin, eikä työskentelyssä tarvitse luottaa vain muistiin.

Kun perhe tarvitsee selkeää tietoa, työntekijän tehtävä on neuvoa tai ohjata perhettä. Perheet voivat kysyä neuvoa tai työntekijä voi neuvoa perhettä omasta aloitteestaan. Työntekijä osaa arvioida eri toimintavaihtoehtojen sopivuutta kuhunkin tilanteeseen, mutta päätöksen neuvojen noudattamisesta tekee perhe. Työntekijänkin esittämät käsitykset ovat tulkintaa ja se on hyvä muistaa työskentelyssä. (Järvinen ym. 2007, 139–140.) Mielestäni perheiden neuvomisessa on haasteena se, että työntekijän pitää pystyä neuvomaan ja ohjaamaan perhettä niin, että perheen rooli ja osallistuminen säilyy, eikä työntekijän rooli nouse hallitsevaksi. Tämä tuli esille myös työntekijöiden vastauksista. Työntekijät painottivat sitä, miten tärkeää oli, että he eivät toimineet niin sanotusti perheen tilanteen tuomarina eikä ylhäältäpäin neuvojen antajana. Lisäksi neuvonta ja ohjaaminen oli erilaista eri palveluissa.

Vanhemmuuden roolikartta on monipuolinen väline perhetyössä. Vanhemmuuden sisältöjä jäsennetään viiden eri roolin kautta, jotka ovat huoltaja, rakkauden antaja, elämän opettaja, ihmissuhdeosaaja ja rajojen asettaja. Vanhemmuuden roolikartta on toimivaksi apuvälineeksi koettu, kun vanhemmuudesta keskustellaan tai vanhemmuutta arvioidaan. Itsenäistyvän nuoren roolikarttaa käyttämällä jäsennetään nuoren valmiudet itsenäiseen elämään sekä nuorelle itselleen että hänen lähellä oleville aikuisille. (Järvinen ym. 2007, 126-127.) Junailijan perhekeskuksessa

käytettiin työskentelyn apuna vanhemmuuden roolikarttaa ja itsenäistyvän nuoren roolikarttaa.

Toiminnalliset menetelmät ovat menetelmiä, jossa keskustelun lisäksi toimitaan. Niissä lapset ja perheet saavat toteuttaa sellaisia puolia itsestään, jotka eivät keskustelussa tule esille. Työntekijän rooli on tärkeä toiminnallisissa menetelmissä. Toimintaan osallistumisen tulisi olla lapselle ja perheelle vapaaehtoista. Ryhmätoiminnassa toiminnalliset menetelmät tukevat vuorovaikutusta ja jakamista ryhmän kesken. (Järvinen ym. 2007, 144–147.) Toiminnallisia menetelmiä käytetään Junailijan perhekeskuksessa esimerkiksi lähtemällä lasten kanssa retkille. Junailijan perhekeskuksessa toiminnallisuutta hyödynnettiin arjessa tai sen avulla tuotiin vaihtelua arkeen. Lisäksi kehittämisehdotuksena työntekijät toivoivat enemmän liikkuvuutta toimintaan. Mielestäni etenkin lasten ja nuorten kanssa toiminnallisuuden kautta keskustelun voisi ajatella olevan helpompaa sekä työntekijälle että lapselle tai nuorelle. Toiminnalliset menetelmät ovat todennäköisesti toimiva ratkaisu perheiden keskinäisen vuorovaikutuksen parantamiseksi.

Vertaistuella tarkoitetaan organisoidusti tai vapaamuotoisesti järjestäytyntä keskinäistä tukea ja apua, jonka samanlaisessa tai -kaltaisessa elämäntilanteessa olevat jakaa. Ryhmätoiminta on ennaltaehkäisevässä perhetyössä tehokas työmuoto. Samanikäisten lasten vanhemmilla lapsen kasvatukseen liittyvät pulmat ovat yleensä samantapaisia ja niiden pohtiminen yhdessä ryhmän kanssa voi auttaa ehkäisemään vakavampien kasvatukseen liittyvien ongelmien syntymistä. Työntekijä voi auttaa ammattitaitonsa pohjalta perheitä löytämään toimia ratkaisuja ongelmiin. (Järvinen ym. 2007, 166–167.) Junailijan perhekeskuksessa avoimessa päiväkodissa vanhemmat ja lapset saivat vertaistukea. Työntekijät kokivat avoimen päiväkodin toiminnan hyvin onnistuneeksi ja tärkeäksi. Mielestäni työntekijän roolikin voi olla hyvin erilainen vertaisryhmän ohjaajana kuin muissa toiminnoissa. Toisilta perheiltä saatava tuki voi olla hyvin erilaista verrattuna työntekijöiltä saatavaan tukeen.

Kotikäynnit tukevat koko perheen huomioon ottamista ja auttamista työskentelyssä. Kotikäynneillä perheenjäsenten väliset suhteet ja toiminta on mahdollisimman luontevia ja luonnollisia. Vanhempien kertomukset saattavat muuttua keskustelun kontekstin muuttuessa ja uusi tilanne voi auttaa uudenlaisten merkistysten ja näkökulmien löytymistä. Kotikäynnillä työntekijä on yksityisellä alueella tekemässä julkista tehtävää eikä hän voi hallita tilannetta samalla tavoin kuin työ-yksikössä. Mahdollisuutena on tehdä havaintoja työskentelyn kannalta olennaisista asioista ja haasteena on olla kiinnittämättä huomiota lapsen kehityksen ja turvallisuuden

kannalta epäolennaisiin seikkoihin. Kotikäynneillä myös kotieläimet ja lemmikit, naapurit sekä muut henkilöt voivat vaikuttaa työskentelyyn. Kotikäynneillä voi esiintyä tilanteita, jotka tuottavat työntekijälle fyysistä väkivaltaa tai sen uhkaa. (Järvinen ym. 2007, 130–136.) Haastatellut työntekijät kokivat kotikäynnit sekä tärkeiksi että haastaviksi. Ennakkoluulojen häviäminen ja tehdyt havainnot olivat kotikäyntien tuomia mahdollisuuksia työskentelylle. Luottamuksellinen suhde perheen kanssa loi pohjan kotikäyntien onnistumiselle. Työntekijöillä oli myös kokemuksia siitä, että perhe kieltäytyi kotikäynneistä. Näkemykseni mukaan kotikäynteihin suostuminen ja kotikäynneistä kieltäytyminen voivat molemmat olla todella merkittäviä asioita työskentelyn kannalta. Kotikäynteihin suostuminen tai niistä kieltäytyminen voi kertoa perheen ja työntekijöiden välisestä työskentelysuhteesta ja toisaalta se voi vaikuttaa lapsen kasvuympäristöstä saatavan tiedon laatuun ja määrään.

Parityöskentely perhetyössä tarkoittaa sitä, että perhetyöntekijä työskentelee suunnitellusti toisen ammattilaisen kanssa yhtä aikaa samassa perheessä. Perhetyössä parityöskentelyssä hyötynä on asioiden mahdollisimman monipuolisen tarkastelun varmistaminen. Olennaista on avoimuus ja luottamus paria kohtaan sekä toisen mielipiteen kunnioittaminen mielipide-eroista huolimatta. Parityöskentelyssä työntekijöillä on mahdollisuus oppia toisiltaan ja pystyvät kehittämään osaamista. Tämä hyödyttää työntekijöiden lisäksi sekä perhettä että työyhteisöä. (Järvinen ym. 2007, 136-137.) Parityössä työskentelyä suunnitellaan, sen etenemistä seurataan ja sitä arvioidaan yhdessä. Työnjako on olennaista parityöskentelyssä. Parityöskentelyn edut verrattuna yksin tehtävään työhön liittyvät työntekijöiden turvallisuuteen, jaksamiseen ja oikeusturvaan työntekijän ja perheen osalta. (Heino 2008, 52.)

Junailijan perhekeskuksessa lasten tukikodissa lapsella oli kaksi omaohjaajaa ja työskentely tapahtui siis paljon parityöskentelynä. Junailijan perhekeskuksessa työparina toimi enimmäkseen lapsen omaohjaajat tai muut perhekeskuksen työntekijät. Kaikki haastatellut työntekijät korostivat parityöskentelyn tärkeyttä. Erityisesti kotikäynneillä työntekijät kokivat parityöskentelyn ehdottoman tärkeäksi. Myös haastatellut työntekijät toivat esille parityöskentelyn merkityksen työntekijän jaksamisen kannalta. Tiimityöskentely koettiin myös tärkeäksi, koska koko työyhteisö osallistuu perheen kanssa työskentelyyn. Työyhteisön tuki ja uudet näkökulmat työskentelyyn olivat tiimityöskentelyn vahvuuksia ja työnohjaus koettiin erittäin olennaiseksi osaksi tiimityöskentelyä Junailijan perhekeskuksessa.

Samankaltaisia tuloksia on myös Heinin, Bergin ja Hurtigin (2000) tekemässä julkaisussa *Perhetyön ilo ja hämmennys*, jossa he esittelevät perhetyöhankkeita ja perhetyömuotoja eri puolella Suomea. Tulosten mukaan työnohjaus ja työntekijöiden tuki on tavallisimmillaan moniammatillisen tiimin varassa ja työpareittain toimimisessa koettiin tärkeäksi asiaksi se, että tukena on joku, joka tuntee perheen ja auttaa, jos toinen on joutumassa niin sanotusti ”perheen imuun”.

Perhetyössä verkostolla tarkoitetaan perheen ja eri alojen asiantuntijoiden yhdessä tekemää perhetyötä. Moniammatillisten ammattilaisten lisäksi siihen voi kuulua perheen muut sosiaaliseen verkostoon kuuluvat auttajat ja tukijat, esimerkiksi ystävät ja sukulaiset sekä muut viranomaiset. Verkostot ovat muuttuvia ja ongelmien monimuotoisuus lisää tarvetta ammattilaisten yhteistyölle. Haasteita verkostossa työskentelyyn voi tuoda asiakkaiden vuorovaikutuskuvioiden tarttuminen työntekijäverkostoon, jolloin asiakasverkostossa esiintyvät ilmiöt toistuvat työntekijöiden välillä. Tästä voi aiheutua työntekijöiden keskinäiset syyttelyt, ongelmista vaikenemiset, asiakkaan ongelmien määrittäminen, yhteistyöstä vetäytyminen sekä tehtävien siirtäminen muille. (Järvinen ym. 2007, 153–154.) Arnkil (2004, 214) on kirjoittanut artikkelin *Verkostotyö lastensuojelussa – menetelmät huolen mukaan*. Arnkilin mukaan verkostossa toimiminen mahdollistaa kuitenkin sellaisten ideoiden, ratkaisujen ja resurssien löytämisen, jotka ilman verkostossa toimimista eivät tuottaisi yhtä hyvää tulosta lapsen tilanteen huojentamiseksi.

Kysyttäessä työntekijöiltä yhteistyöstä muiden yhteistyötahojen kanssa, tulivat esille verkostot ja verkostoitumisen käsitteet. Junailijan perhekeskuksessa yhteistyötahoja oli monia ja verkostoituminen koettiin välttämättömäksi osaksi työskentelyä. Alussa yhteistyössä oli haasteita, kun yhteistyötahot eivät vielä tieneet perhekeskuksen toiminnasta ja odotukset olivat siten liian suuria. Yhteistyöhön vaikutti yhteistyötaho. Olettaisin, että alun haasteet ovat varmasti monelle aloittavalla yksikölle tuttuja. Voisi myös olettaa, että toisaalta yhteistyön tiiviys jonkin tahon kanssa helpottaa yhteistyötä mutta toisaalta erilaisia ongelmia tulee esille ja niitä tiedostetaan paremmin, kun yhteistyötä on tahojen välillä paljon. Väljemmän yhteistyön haasteena voi olla juuri tiedon puuttuminen tahojen toimintatavoista ja toiminnasta. Myös yhteistyön sovittaminen muuhun työskentelyyn ja siihen käytettävä aika vaikuttaa yhteistyöhön ja tämä on varmasti haasteena muissakin yksiköissä.

Minna Olli (2005) on tehnyt opinnäytetyön *Perhetyö Fantti verkostoissaan*, jossa hän tutki yhteistyötahojen kokemuksia ennaltaehkäisevän perhetyö Fantti-projektista ja siihen liittyvästä yhteistyöstä ja verkostotyöstä. Tutkimustulosten mukaan

Pietarsaassa on perhetyölle oma paikkansa. Perhetyö hakee kuitenkin vielä omaa muotoaan ja sitä, miten työtä tehdään ja millaisten perheiden kanssa. Tutkimustuloksista selvisi, että perhetyöhön tarvitaan vielä yhteisiä suuntaviivoja ja tavoitteellisuutta, joita kehitettäessä voidaan saada aikaan paremmin toimiva perhetyönmalli ja siihen liittyvä verkostoyhteistyö. Samansuuntaisia tuloksia sain myös tässä tutkimuksessa Junailijan perhekeskuksen toimintaan liittyvän yhteistyön osalta.

6.3 Ammatillinen osaaminen perhetyössä ja perhekeskeisyydessä

Ammattitaito on määritelty yksilölliseksi valmiudeksi tai pätevyudeksi toimia ammatissa. Ammatillinen kasvu on ihmisenä kehittymisen prosessi, joka alkaa ammatinvalinnalla ja jatkuu koulutusaikana ja työelämässä. Ammatillinen kehitys ilmenee tietyssä kontekstissa ja ympäristöt ovat erilaisia. Ammatissa vaadittavien tietojen ja taitojen omaksumisen lisäksi ihminen kasvaa ammatissa toimiessaan ympäristön vaatimusten mukaisesti. Yhteiskunnalliset sekä palvelujärjestelmiin ja asiakaskuntaan liittyvät muutokset heijastuvat sosiaali- ja terveysalan työhön ja ammattitaidon vaatimuksiin. Ajallinen, paikallinen ja työnjaollinen kehitys vaikuttaa ammattikäytäntöihin ja ammatilliseen ajatteluun ja tekee niistä sosiaalisesti muotoutuneita ja kontekstisidonnaisia. Perhetyössä työntekijän ammatillisuus ja tehtäväkenttä muokkautuu omien, asiakkaiden, työnantajan ja työyhteisön toiveiden ja tarpeiden pohjalta. Tehtäväkentässä tapahtuu myös muutoksia. (Järvinen ym. 2007, 182–184.)

Haastatteluissa kysyin työntekijöiltä heidän mielipidettään siihen, millaisia ominaisuuksia perhetyötä tekevältä työntekijältä vaadittiin ja mitä perhekeskeisyyden toteutuminen työntekijältä vaati. Kysymyksillä oli tarkoitus selvittää yleisiä ominaisuuksia ja vaatimuksia, eikä arvioida työntekijöiden henkilökohtaista osaamista. Perhetyön ja perhekeskeisyyden vaatimukset olivat paljolti samoja. Työntekijöihin kohdistuvat vaatimukset liittyivät henkilökohtaisiin ominaisuuksiin ja työntekijän rooleihin, käytännön työn järjestelyihin ja asiakkaiden, työntekijöiden ja työyhteisön välisiin suhteisiin.

Rantalan (2002, 177) tutkimuksen mukaan työntekijöiden ammattikäytäntöihin vaikutti eniten oma minä ja persoonallisuus. Tutkimuksessa ei kuitenkaan selviä, millaisia omaan minään ja persoonallisuuteen liittyviä asioita työntekijöiden mielestä

perhekeskeisyydessä vaadittiin. Junailijan työntekijöiden mielestä perhetyössä vaadittavia työntekijään liittyviä henkilökohtaisia ominaisuuksia olivat esimerkiksi johdonmukaisuus, rauhallisuus, määrätietoisuus, empaattisuus ja optimistisuus. Ammattiin suuntaava koulutus ja työkokemuksen määrä tulivat esille sekä Junailijan työntekijöiden vastauksissa että Rantalan tutkimuksessa.

Rooli perustuu ympäristön odotuksiin siitä, millaista käyttäytymistä eri tilanteissa odotetaan ja se on sosiaalisen vuorovaikutuksen muoto. Ammatillinen rooli on opiskelun ja työskentelyn kautta syntynyt suhtautumistapa asioihin, jotka tulevat työskentelyssä eteen. Työntekijän roolilla tarkoitetaan muille näkyvää ja ulospäin suuntautuvaa toimintaa. (Järvinen ym. 2007, 188–189.) Haastatteluissa tuli esille se, että työntekijän rooli muuttuu, kun asiantuntijuus jaetaan perheen kanssa. Haastatteluissa tuli esille myös työntekijän rooleja perheen kanssa työskentelyyn sekä omaohjaajana, työyhteisössä ja verkostossa toimimiseen liittyen. Perheen kanssa työskennellessä työntekijän rooli enemmän ohjaava kun taas työyhteisössä ja verkostossa tiedonjakamiseen keskittyvä, mutta kaikissa rooli liittyi yhteistyössä toimimiseen.

Ekologisten teorioiden mukaan lapsi kehittyy vuorovaikutuksessa lähiympäristönsä kanssa. Lapsen kannalta keskeisimpiä kasvuympäristöjä ovat koti ja päiväkotit tai koulu. Kasvuympäristöjen laatu on perheiden ja työntekijöiden yhteinen huolenaihe. (Määttä 1999, 77.) Tarja Isomäki (2005) on tehnyt selvityksen *Perheet päivähoidon ja kotipalvelun perhetyön asiakkaana – lastensuojelun avohuollon kehittämishaasteet*. Siinä selvitettiin perhetyön osaamisalueita, kehittämishaasteita ja koulutustarpeita päivähoidossa ja kotipalvelussa Uudenmaan läänin kunnissa työntekijöille lähetettyjen kyselylomakkeiden avulla. Selvityksen tuloksista käy ilmi, että päivähoidossa tehtävä perhetyö on muuttunut perhekeskeisemmäksi ja lapsi nähdään osana perhettä ja lähipiiriä, mikä on muuttanut työnkuvaa. Työntekijät olivat kohdanneet työssään runsaasti uusia ammattitaitovaatimuksia. Tutkimustulokset ovat samankaltaisia kuin tässäkin tutkimuksessa. Haastatteluista kävi ilmi, että työntekijät olivat kokeneet, että vaatimustaso oli kasvanut, kun työnkohteena oli perhe pelkästään lapsen kanssa työskentelyn sijaan. Työntekijät tarvitsivat siis laajaa tietoa ja taitoa työssään. Tulevaisuudessa ajatellen työntekijöiden laajentunut tiedontarve luo haasteen myös koulutukselle.

Vuorovaikutus ilmenee kaksisuuntaisessa viestinnässä. Työskentelyssä työntekijä vastaa vuorovaikutuksesta ja käyttäytyy ammattitaitoisesti vastapuolen käytöksestä riippumatta. Vuorovaikutus on tulkintaprosessi, jossa viestitään asioita, luodaan

yhteyttä, saadaan palautetta ja pyritään vaikuttamaan mukana oleviin ihmisiin ja siihen liittyy myös osaltaan valtasuhteet. Ammatillinen vuorovaikutus on taito, johon vaikuttaa tieto ja oppiminen. Työntekijöiden on löydettävä itselleen sopiva ammatillinen tapa toimia, koska ammatillista persoonaa ja ihmisen henkilökohtaisia ominaisuuksia ei voi täysin irroittaa toisistaan. (Järvinen ym. 2007, 189–191.) Heino (2008) kirjoittaa selvityksessään siitä, miten perhetyössä on olennaista osapuolien väliset suhteet, kuten lapsen suhde vanhempiinsa, vanhempien suhde toisiinsa sekä työntekijöiden suhde lapseen, vanhempiin ja toisiin työntekijöihin. Myös Junailijan työntekijät korostivat perhetyössä ja perhekeskeisyydessä vaadittavaa kykyä toimia erilaisten ihmisten kanssa eri kokoonpanoissa.

6.4 Palvelun kehittäminen

Palvelun kehittämisestä puhuminen silloin, kun toimintaa ollaan lakkauttamassa, voi vaikuttaa turhalta. Mielestäni toiminnasta saadut kokemukset ovat kuitenkin tärkeitä ja niitä voidaan hyödyntää tulevaisuudessa sekä palvelun arvioimisessa että uusien palvelujen kehittämisessä. Työntekijöiden näkökulma on tärkeä, koska he ovat olleet toiminnassa tiiviisti mukana ja nähneet toiminnan kehityksen. Järvinen ym. (2007, 209) kirjoittavat, että tulevaisuudessa perhetyötä voidaan linkittää entistä vahvemmin osaksi perhekeskuksia.

Perhetyö on uusi, mutta tarpeellinen työmuoto (Järvinen ym. 2007, 208). Kehittämisessä olennaista on se, että palvelujen kehittämisen tavoitteena on asiakkaille, eli tässä tapauksessa perheille, mahdollisimman hyvän ja laadukkaan palvelun tarjoaminen ja siten perheiden hyvinvoinnin edistäminen. Haastatteluissa perhetyön ja perhekeskeisyyden kehittäminen liittyi työmuotojen ja työmenetelmien kehittämiseen.

Palvelun kehittämisestä puhuttaessa puhutaan myös palvelun laadusta. Laatua ajatellaan olevan se, että organisaation tavoitteet, ominaisuudet, toiminnot, tuotteet ja vaikutukset vastaavat niille asetettuja odotuksia, edistävät elämän laatua sekä toteuttavat kestävästä kehitystä. Laatuajattelussa nähdään tapahtumat prosesseina ja ymmärretään vaihtelun merkitys. Laadussa korostetaan ennaltaehkäisyä ja laatu on jatkuvaa oppimista. (Tuurala 1998, 9.)

Samanlainen näkökulma tuli esille Junailijan perhekeskuksen työntekijöiden haastatteluissa. Kysyin työntekijöiden mielipidettä siitä, mikä Junailijan perhekeskuksen toiminnassa oli onnistunutta, mitä olisi voinut tehdä toisin ja mitä olisi voinut kehittää, jos perhekeskuksen toiminta olisi jatkunut. Perhekeskuksen toiminta koettiin erittäin onnistuneeksi eri palvelujen osalta sekä työntekijöiden työnkuvan ja perheiden hyvinvoinnin tukemisen kannalta. Työntekijät olivat huomanneet kehityksen perhekeskuksen toiminnan aikana. Tutkimuksessa keskityttiin perhekeskuksen toimintaan liittyvään kehittämiseen ja tarkoituksena ei ollut ottaa kantaa perhekeskuksen toiminnan lakkauttamiseen. Haastatteluissa kävi kuitenkin ilmi, että toiminnan olisi toivottu jatkuvan, koska työntekijät kokivat toiminnan päässeen juuri kunnolla vauhtiin.

Avoin päiväkotitoiminta koettiin hyvin onnistuneeksi työmuodoksi ja siihen liittyen ei tullut erityisiä kehittämissuhteita. Avoimen päiväkodin toiminta koettiin onnistuneeksi sekä perheiden että työntekijöiden työnkuvan kannalta. Osaviikkoinen päivähoito koettiin hyväksi työmuodoksi, mutta toiminnan irrallisuus lapsen kannalta vaikutti kehittämistarpeeseen.

Lasten tukikoti aiheutti haastatteluissa eniten pohdintaa sekä onnistumisten että kehittämissuhteiden osalta. Lasten tukikodin toimintaan liittyvien kehittämissuhteiden määrään saattoi vaikuttaa se, että siinä työskentely oli työntekijöiden osalta intensiivisempää kuin muissa palveluissa. Varhainen puuttuminen koettiin onnistumisen edellytykseksi lasten tukikodissa. Huolen aiheena työntekijöillä oli se, miten lasta ja perhettä pystyttäisiin tukemaan niin, että työskentelyn vaikutukset jatkuisivat työskentelyn päätyttyä. Tähän liittyivät muun muassa ajatukset jälkihuollon toteuttamisesta. Mielestäni on ymmärrettävää, että perheen kanssa tiiviisti työskentelemisen jälkeen huoli lapsen ja perheen tilanteesta säilyi, vaikka työskentely oli lopetettu.

7 POHDINTA

Toimeksiantaja halusi tietoa työntekijöiden näkemyksistä ja kokemuksista Junailijan perhekeskuksen toiminnasta ja siihen liittyvästä perhetyöstä ja perhekeskeisyydestä. Tutkimuksella pyrin vastaamaan tähän tarkastelemalla työtä käytännön, menetelmien, haasteiden ja mahdollisuuksien sekä ammatillisen osaamisen näkökulmista. Ammatilliseen osaamiseen kuuluu työntekijän tietoisuus omasta toiminnasta ja sen suhteesta työhön. Tutkimus antoi työntekijöille mahdollisuuden tarkastella tekemäänsä työtä sekä siihen liittyviä haasteita ja mahdollisuuksia. Tutkimukseen olennaisen ja samalla haastavan osansa toi se, että Junailijan perhekeskuksen toiminta lakkautetaan. Työn tarkastelu ja työntekijöiden näkökulma kehittämisen kannalta oli tärkeä osa tutkimusta. Tätä tietoa voidaan tulevaisuudessa hyödyntää uusien palvelumuotojen kehittämisessä.

Teemahaastattelun tiedonkeruumenetelmänä koin onnistuneeksi valinnaksi. Haastatteluissa ilmiön monipuolisuus tuli hyvin esille ja jokaisesta haastattelusta sain olennaista tietoa tutkimuskysymyksiä näkökulmasta. Huolellisempi perehtyminen teoriaan ennen tutkimuksen toteuttamista olisi antanut mahdollisuuden kokonaisuuden parempaan hahmottamiseen. Tutkimuksen tekeminen selkeytti perhetyön ja perhekeskeisyyden käsitteitä, mutta samalla huomasin molempien käsitteiden laajuuden. Tässäkin tutkimuksessa muiden perhetyöhön liittyvien tutkimusten tavoin käsitteet selkenivät käytännön työn hahmottamisen kautta.

Perhetyön ja perhekeskeisyyden käsitteiden ja käytännön työn tutkimisessa tuli käsitteeksi myös perheiden asemaa ja työntekijöiden asemaa työskentelyssä. Perheiden ja työntekijöiden lähtökohdat ovat toisaalta samat ja toisaalta erilaiset. Perheellä työskentelyn tavoitteena on perheen oman tilanteen parantaminen. Työntekijöiden lähtökohdat työskentelyyn ovat ensisijaisesti lain määrittämät vaatimukset. Työntekijöiden on kuitenkin osattava määritellä toiminnassaan se, miten lain määrittelemät vaatimukset pitäisi toteuttaa kunkin perheen kohdalla. Molempien tavoitteina on kuitenkin lapsen edun toteutuminen ja perheen hyvinvoinnin lisääminen.

Perhetyössä työntekijöiltä vaaditaan paljon ja monipuolista osaamista, mikä tuli ilmi työntekijöiden haastatteluistakin. Moniammatillinen yhteistyö vastaa osaltaan tähän haasteeseen, mutta se on haaste myös yksittäiselle työntekijälle sekä koulutuksen ja palveluiden kehittämiselle. Työntekijöiden näkemykset työn kehittämisestä ovat

erilaisia perheiden näkemysten kanssa, koska työntekijöillä on laajempi käsitys sosiaalialan työstä ja sen tavoitteista yleisesti. Perheellä on toisaalta laajempi käsitys omasta arjestaan ja työskentelyn vaikutuksesta siihen. Siksi työntekijöillä on todennäköisesti erilainen käsitys myös palvelun onnistumisesta ja kehittämisestä. Yhteiskunnalliset muutokset vaikuttavat perheisiin ja muutos on jatkuvaa, joten palveluja on jatkuvasti kehitettävä. Ennaltaehkäisevään toimintaan on kiinnitettävä huomiota. Tähän perhekeskuksen toiminnalla pyrittiin ja sitä myös työntekijät haastatteluissa painottivat.

Tutkimuksen aikana pohdin sosionomin (AMK) paikkaa ja osaamista perhetyössä. Perhetyössä yksi olennainen osa työskentelyä on yhteistyössä toimiminen eri tahojen kanssa. Ongelmien monimutkaistuminen perheiden elämässä luo tarpeen laajalle yhteistyölle. Sosionomien (AMK) vahvuuksiin kuuluu lain ja palvelujärjestelmän tunteminen sekä moniammatillisissa verkostoissa toimiminen. Lisäksi sosionomeilla (AMK) on tietoa erilaisista menetelmistä, joita perhetyössä käytetään. Sosionomien (AMK) osaamista voitaisiin mielestäni hyödyntää perhetyön haasteissa.

Omassa tutkimuksessani tutkin perhetyötä työntekijöiden näkökulmasta. Uusia näkökulmia tutkimuksen tulokset avasivat ainakin minulle ammatilliseen osaamiseen liittyen. Toisaalta tuloksista ilmeni millaisia henkilökohtaisia ominaisuuksia perhetyötä tekevältä työntekijältä vaaditaan ja millaisia taitoja vaaditaan suhteessa asiakkaaseen ja käytännön työhön. Toisaalta ilmeni myös se, että moniammatillista, tässä tapauksessa sairaanhoidollista osaamista, kaivattaisiin perhetyöhön perhekeskuksessakin. Mielestäni perheiden näkökulma ja kokemukset perhetyöstä ja perhekeskeisyydestä ovat tärkeitä ja siksi ehdotukseni jatkotutkimusta ajatellen ovat perheiden kokemukset perhetyöstä ja perhekeskeisyydestä joko Junailijan perhekeskuksessa tai muussa paikallisessa perhetyötä tekevässä yksikössä.

LÄHTEET

Arnkil, T. E. 2004. *Verkostotyö lastensuojelussa – menetelmät huolen mukaan*. Teoksessa Puonti, A., Saarnio, T. & Hujala, A (toim.). *Lastensuojelu tänään*. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy, 214–239.

Asetus lasten päivähoidosta 16.3.1973/239 [viitattu 18.1.2011]. Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1973/19730239>

Avoin päivähoito. Junailijan perhekeskus [viitattu 18.1.2011]. Saatavissa: http://www.iisalmi.fi/Suomeksi/Sosiaali_ja_Terveys/Perhepalvelut/Junailijan_perhekeskus/Avoin_paivakoti.iw3

Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Heino, T. 2008. *Lastensuojelun avohuolto ja perhetyö: kehitys, nykytila, haasteet ja kehittämisehdotukset. Selvitys Lastensuojelun kehittämisohjelmalle*. Helsinki: Valopaino Oy.

Heino, T., Berg, K. & Hurtig, J. 2000. *Perhetyön ilo ja hämmennys. Lastensuojelun perhetyömuotojen esittelyä ja jäsenyyksiä*. Helsinki: Stakesin monistamo.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2008. *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Yliopistopaino.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2009. *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Yliopistopaino.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2007. *Tutki ja kirjoita*. 13. osin uudistettu painos. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.

Häkki, A., Kuokkanen, H. & Virolainen, A. (toim.) 2006. *Lapsen parhaaksi. Lähihoitaja varhaiskasvattajana*. Helsinki: Edita Prima.

Iisalmi Internet, Sosiaali- ja terveystieteiden palvelut [viitattu 21.2.2011]. Saatavissa: http://www.iisalmi.fi/Suomeksi/Sosiaali_ja_Terveys.iw3

Iisalmen kaupunki, Junailijan perhekeskus [viitattu 16.2.2011]. Saatavissa:
http://www.isonetti.net/varhaiskasvatus/Savonen_111108.pdf

Isomäki, T. 2005. *Perheet päivähoidon ja kotipalvelun perhetyön asiakkaana – lastensuojelun avohuollon kehittämishaasteet*. Helsinki: Multiprint Oy.

Lapsiperheiden kotipalvelutoiminta. Junailijan perhekeskus [viitattu 18.1.2011]. Saatavissa:
http://www.iisalmi.fi/Suomeksi/Sosiaali_ ja_Terveys/Perhepalvelut/Junailijan_perhekeskus/Lapsiperheiden_kotipalvelutoiminta.iw3

Lasten tukikoti. Junailijan perhekeskus [viitattu 18.1.2011]. Saatavissa:
http://www.iisalmi.fi/Suomeksi/Sosiaali_ ja_Terveys/Perhepalvelut/Junailijan_perhekeskus/Lasten_tukikoti.iw3

Järvinen, E., Lankinen, A., Taajamo, T., Veistilä, M. & Virolainen, A. 2007. *Perheen parhaaksi. Perhetyön arkea*. Helsinki: Edita Prima.

Karila, K. & Nummenmaa, A. R. 2001. *Matkalla moniammatillisuuteen. Kuvauskohteena päiväkot*. Juva: WS Bookwell Oy.

Kauppi, U. 2001. *Päivähoitoa täydellä teholla*. Helsinki: Kuntatalon paino.

Laki lasten päivähoidosta 19.1.1973/36 [viitattu 18.1.2011]. Saatavissa:
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1973/19730036>

Lastensuojelulaki 13.4.2007/417 [viitattu 18.1.2011]. Saatavissa:
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417#P35>

Määttä, P. 1999. *Perhe asiantuntijana. Erityiskasvatuksen ja kuntoutuksen käytännöt*. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Olli, M. 2005. *Perhetyö Fantti verkoistoissaan – Yhteistyötahojen kokemuksia ennaltaehkäisevän perhetyön projektista*. Opinnäytetyö. Keski-Pohjanmaan ammattikorkeakoulu.

Perhepalvelut. Junailijan perhekeskus [viitattu 18.1.2011]. Saatavissa: http://www.iisalmi.fi/Suomeksi/Sosiaali_ ja_Terveys/Perhepalvelut/Junailijan_perhekeskus.iw3

Päiväkodit. Junailijan perhekeskus [viitattu 18.1.2011]. Saatavissa: http://www.iisalmi.fi/Suomeksi/Sosiaali_ ja_Terveys/Perhepalvelut/Paivahoito/Paivakodit/Junailijan_perhekeskus.iw3

Rantala, A. 2002. *Perhekeskeisyys – Puhetta vai todellisuutta. Työntekijöiden käsitykset yhteistyöstä erityistä tukea tarvitsevan lapsen perheen kanssa*. Lievestuore: Jyväskylä University Printing House, Jyväskylä and ER-Paino Ky.

Reijonen, M. 2005. "Mitä työtä se perhetyö oikein on?" – Ammattina perhetyöntekijä. Teoksessa Reijonen, M. (toim.). 2005. *Voimaa perhetyöhön. Arjen tuki ja ammatilliset verkostot*. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.

Reunamo, J. 2007. *Tasapainoinen varhaiskasvatus. Erilaisia tapoja suhtautua muutokseen*. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy.

Saarnio, T. 2004. *Perhetyö lastensuojelutyössä*. Teoksessa Puonti, A., Saarnio, T. & Hujala, A (toim.). *Lastensuojelu tänään*. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy, 240–255.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. 5. uudistettu painos. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Tuurala, T. 1998. *Laatu, yhteiskunta, lastensuojelu*. Helsinki: Stakesin monistamo.

LIITTEET

TEEMAHAASTATTELURUNKO

Perhetyö

1. Mitä mielestäsi perhetyö on Junailijan perhekeskuksessa?
2. Mitä toimintatapoja ja menetelmiä olet käyttänyt perhetyössä Junailijan perhekeskuksessa?
3. Miten olet kokenut kotikäynnit osana perheiden kanssa tehtävää työtä? Haasteet, mahdollisuudet?
4. Miten olet kokenut pari- ja tiimityöskentelyn perhetyössä?
5. Miten olet kokenut yhteistyön muiden yhteistyötahojen kanssa?
6. Millaisia ominaisuuksia perhetyötä tekevältä työntekijältä mielestäsi vaaditaan?

Perhekeskeisyys

1. Mitä perhekeskeisyys mielestäsi tarkoittaa Junailijan perhekeskuksessa?
2. Miten se näkyy omassa käytännön työssäsi?
3. Mitä haasteita perhekeskeisyys on tuonut sinun työskentelyysi?
4. Mitä mahdollisuuksia perhekeskeisyys on antanut sinun työskentelyysi?
5. Mitä perhekeskeisyyden toteutuminen mielestäsi työntekijältä vaatii?

Kehittäminen

1. Mikä on mielestäsi ollut onnistunutta Junailijan perhekeskuksen toiminnassa?
2. Millaiset asiat olisi voinut mielestäsi tehdä toisin? Mitä voisi kehittää?

AINEISTON LUOKITTELU

ALKUPERÄISILMAISUJA HAASTATTELUSTA

Perhetyö

1. Mitä mielestäsi perhetyö on Junailijan perhekeskuksessa?

"...lasten tukikodin puolella... nuoren ja sen perheen kanssa ollaan mahdollisimman paljon tämmösessä vuorovaikutuksessa..."

"...tehhään niinku nimenomaan perheen kanssa töitä..."

"...perheet ovat käyneet täällä ennen nuoren tänne asettumista..."

"...perheet ovat vierailleet sitten täällä..."

"...avoimen puolella niin perhetyöhän on... ryhmäyttämistä niitten äitien ja lasten..."

"...työntekijä koko ajan niinku läsnä ja kuuntelemassa..."

"...olemassa kuulolla... jos joku haluaa keskustella..."

PELKISTETTYJÄ ILMAUKSIA

- vuorovaikutus perheen kanssa
- perheen kanssa työskentely
alaluokka: arkiset keskustelut

- työntekijän läsnäolo
alaluokka: työntekijän läsnäoleminen
- työntekijä kuuntelee
alaluokka: perheen kuunteleminen

yläluokka: vuorovaikutus

- perheen tutustumiskäynnit
alaluokka: tutustumiskäynnit perhekeskukseen
- perheen vierailut
alaluokka: perheen tapaaminen

yläluokka: yhteydenpito

- asiakkaiden ryhmäyttäminen
alaluokka: vertaistukiryhmien ohjaaminen

yläluokka: ohjaaminen

SUOSTUMUS HAASTATTELUN NAUHOITTAMISEEN

Suostun vapaaehtoisesti haastateltavaksi tutkimukseen, joka käsittelee Junailijan perhekeskuksen työntekijöiden näkemyksiä perheiden kanssa tehtävästä työstä. Minulle on selvitetty tutkimuksen tarkoitus ja tavoitteet. Haastattelija on luvannut toimia tutkimuseettisesti eli hävittää haastattelustani koostuneen nauhoitusmateriaalin tutkimuksen loputtua. Haastattelijaa sitoo vaitiolovelvollisuus minulta saamien tietojen suhteen myös tutkimuksen jälkeenkin.

Haastattelut toteutetaan lisalmessa helmikuussa 2011.

lisalmi_____._____.2011

Haastattelija

---

www.savonia.fi

